

Programma Actieve Soortenbescherming

2024 - 2027

Oktober 2024

Het Programma Actieve Soortenbescherming valt onder de productenraming van:
programma 1 perspectief voor het landelijk gebied
Product 1.1.1. Natuur, biodiversiteit en fauna
Van de programmabegroting 2024
68673 111 Actieve soortenbescherming

Voorwoord

Voor u ligt het Programma Actieve Soortenbescherming 2024-2027 waarin beschreven wordt hoe we deze collegeperiode invulling geven aan de verplichting van de provincie om bedreigde dier- en plantensoorten actief te beschermen. Het is de opvolger van het Programma Actieve Soortenbescherming 2020-2023. In het collegeakkoord 'Elke Limburger telt!' is als speerpunt opgenomen het vervullen van onze wettelijke taken op het gebied van soortenbescherming. De nadruk ligt daarbij op soorten met een internationaal instandhoudingsdoel en op bedreigde soorten van de rode lijst. Prioriteit hebben soorten die binnen Nederland, alleen, of in belangrijke mate in Limburg voorkomen.

De grote diversiteit aan landschappen in onze provincie, gevormd door mens en natuur en onze ligging nabij de Eifel en de Ardennen, maakt dat Limburg niet alleen relatief veel soorten herbergt maar ook nog eens vrij zeldzame soorten die elders in Nederland niet of nauwelijks voorkomen. De bijzondere flora en fauna zijn onderdeel van onze Limburgse identiteit: wat is immers een Limburgs volkslied zonder nachtegaal, veldleeuwerik en bronsgroen eikenhout?

Onze provincie vormt de toegangspoort voor vele soorten die vanuit het zuiden en het oosten ons land binnen komen. Dit komt deels doordat de populaties in het buitenland groeien, wat een positieve ontwikkeling is. Ook klimaatverandering zorgt voor verschuivingen van populaties van planten en dieren. Het is daarom van belang om goede ecologische verbindingen te ontwikkelen.

Investeren in maatregelen voor soorten loont. Projecten die de afgelopen jaren vanuit Actieve Soortenbescherming zijn geïnitieerd werpen hun vruchten af, niet alleen voor de soort waarvoor ze in eerste instantie zijn bedoeld maar ook voor tal van andere soorten die meeprofiteren.

Steeds meer onderzoeken wijzen uit dat investeren in natuur ook economisch gewin oplevert. De toeristische sector drijft voor een groot deel op mensen die komen om van de bijzondere natuur in Limburg te genieten. Ook het ministerie van LNV heeft gewezen op het belang van biodiversiteit voor de samenleving, op de grote financiële schade bij achteruitgang van de biodiversiteit maar ook het hoge rendement wat investeren in natuurherstel oplevert: € 1,- investeren in natuurherstel in Nederland levert een voordeel op van bijna € 20,-!

Naast de bescherming van soorten in natuurgebieden hebben we ook zorg te dragen voor de soorten daarbuiten. Dat kunnen we als provincie niet alleen. Onze boeren vervullen daarbij een belangrijke rol, net zoals de wildbeheereenheden en de beheerders van wegbermen en spoorbermen en de beheerders van onze waterwegen en dijken. Een groot deel van de Nederlandse bevolking is in haar vrije tijd actief als vrijwilliger en werken in en voor de natuur maakt veel mensen gelukkig. Het inventariseren van soorten, waarmee trends kunnen worden bepaald maar ook het natuurbeheer draait voor een belangrijk deel op vrijwilligers. Ook aan de implementatie van het programma Actieve Soortenbescherming dragen veel vrijwilligers bij. De Subsidieregeling Actieve Soortenbescherming 2022-2024 heeft het mogelijk gemaakt om ondersteuning te bieden aan het werk van vrijwilligers. In het programma voor de periode 2024-2027 is opgenomen dat de provincie deze regeling voortzet.

Op 15 februari 2023 werden tijdens het Limburgs Soorten Symposium onder grote belangstelling de resultaten gedeeld van Actieve Soortenbescherming. Onze aanpak geniet ook landelijk belangstelling. Aan het eind van deze coalitieperiode zullen we met een nieuw soortensymposium terugblikken op de resultaten.

Namens het College van Gedeputeerde Staten,

Léon Faassen

Samenvatting

Dit Programma Actieve Soortenbescherming 2024-2027 is een vervolg op het Programma Actieve Soortenbescherming 2020-2023. Het programma bouwt voort op eerdere provinciale kaders waaronder het Limburgs Natuurprogramma 2023-2030, het coalitieakkoord 2023-2027 en het Beleidskader Perspectief voor het Landelijk Gebied en is gestoeld op wettelijke kaders en internationale afspraken.

Daarin wordt de nadruk gelegd op soorten met een internationaal instandhoudingsdoel en soorten van de Rode Lijst waarbij soorten die binnen Nederland alleen of in belangrijke mate in Limburg voorkomen prioriteit hebben. Daarbij is aangegeven dat in 2027 de bescherming en staat van instandhouding ten gunste van biotopen en leefgebieden van dieren en planten is verbeterd. De voor Limburg van belang zijnde soorten zijn in een overzicht in deze nota opgenomen. Het provinciebestuur heeft als verplichting maatregelen te nemen om te zorgen voor het behoud of herstel van deze dier- en plantensoorten en hun biotopen en habitats.

In het programma actieve soortenbescherming wordt aan de hand van trends van soortgroepen een beeld geschetst hoe deze soortgroepen ervoor staan waarbij het duidelijk is dat er een urgentie is om het actieve soortenbeleid gericht op het herstel van sommige soorten te continueren. Als wordt teruggeblikt op maatregelen die de afgelopen jaren zijn genomen, blijkt wel dat investeringen in onderzoek en maatregelen hebben voorkomen dat soorten zoals geelbuikvuurpad, hamster en eikelmuis zijn uitgestorven in Limburg en Nederland en dat het ook met andere soorten beter gaat, zoals de boomkikker, ringslang of rode wouw. In beginsel geldt dat de biodiversiteit kan worden behouden met goed natuurbeheer, agrarisch natuur- en landschapsbeheer, het realiseren van het Natuurnetwerk Limburg (NNL) en het nemen van natuurherstelmaatregelen in het kader van Natura 2000. Alleen daar waar deze instrumenten tekort schieten om specifieke dier- en plantensoorten te behouden, is de inzet van actieve soortenbescherming nodig. Actieve soortenbescherming wordt daarom alleen in bijzondere situaties ingezet, hetzij in de vorm van opdrachten die de provincie zelf uitzet, hetzij via het subsidiespoor van bijvoorbeeld de Nadere Subsidieregels Actieve Soortenbescherming. Daarbij geldt ook dat we soorten vooral beschermen door hun leefgebied te beschermen en te herstellen. Op deze wijze lift niet één specifieke soort mee met die maatregelen maar een groep van soorten die in hetzelfde type leefgebied leven (leefgebiedenbenadering). Dit wordt gedaan met allerlei organisaties waarbij vrijwilligers een niet onbelangrijke groep zijn.

De komende jaren zal de focus van actieve soortenbescherming liggen op soorten en activiteiten waar het reguliere natuurbeleid (o.a. gebiedenbeleid, Natura2000, regulier natuurbeheer en -inrichting) niet in voorziet. Bovendien blijft het actieve soortenbeleid een belangrijke aanvulling op het passieve soortenbeleid.

Qua type maatregelen wordt ingezet op: onderzoek (inclusief monitoring), inrichtings- en beheermaatregelen, kennisoverdracht/communicatie en kweek- of fokprogramma's. Verder wordt er geprioriteerd in het soortenspectrum op basis van status en zeldzaamheid c.q. de betekenis van de soort in Limburg in nationaal opzicht. Er zijn verder 5 speerpunten: soorten in agrarisch gebied, diersoorten met grootschalig ruimtegebruik, ontsnippering van infrastructuur, noodhulp zieke of gewonde beschermde inheemse wilde dieren en soortenbescherming door, voor en met vrijwilligers. Om de maatregelen tot uitvoering te brengen en te zorgen voor een breed draagvlak is samenwerking nodig met een breed palet van organisaties en vrijwilligers, waarbij de provincie de samenwerking met agrariërs wil intensiveren. Niet alleen de samenwerking binnen onze provinciegrens is van belang, ook de samenwerking met Noord-Brabant, Gelderland en onze buurlanden België en Duitsland is soms nodig om successen te behalen in het actieve soortenbeleid. Behalve om kennisuitwisseling kan het daarbij ook gaan om concrete uitvoeringsprojecten.

Aan het einde van deze coalitieperiode wordt geëvalueerd wat de projecten en het Programma Actieve Soortenbescherming als geheel hebben bijgedragen aan de doelstelling om een verbetering van 30% VHR doelbereik te realiseren (zie Beleidskader Perspectief voor het Landelijk Gebied en bijbehorende doelenboom) en zullen de resultaten van de diverse projecten in 2027 gepresenteerd worden op een nieuw Limburgs Soortensymposium.

Inhoud

Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	5
1. Inleiding.....	9
2. Rode lijst en trends van soortgroepen in Limburg.....	11
2.1. Rode Lijst	11
2.2. Trends in Limburg	11
3. Terugblik op Programma Actieve Soortenbescherming 2020-2023.....	13
3.1. Uitgangspunten	13
3.2. Bijzondere Limburgse Soorten	13
3.3. Actieve Soortenbescherming als aanvulling op andere instrumenten en regelingen	14
3.4. Belangrijke successen van de afgelopen jaren	15
3.5. Conclusie	16
4. Doelstelling, noodzaak en speerpunten Programma Actieve Soortenbescherming 2024-2027.....	18
4.1. Doelstelling en noodzaak	18
4.2. Speerpunten en type maatregelen	20
4.3. Specifieke aandachtspunten binnen het Programma Actieve Soortenbescherming	22
4.3.1 Soorten in agrarisch gebied	22
4.3.2 Diersoorten met grootschalig ruimtegebruik	23
4.3.3 Ontsnippering van infrastructuur	23
4.3.4 Noodhulp zieke of gewonde beschermd inheemse wilde dieren	24
4.3.5 Soortenbescherming door, voor en met vrijwilligers	24
5. Samenwerking en kennisuitwisseling.....	25
5.1. Samenwerking en kennisuitwisseling binnen de landsgrenzen	25
5.2. Versterking kennisuitwisseling over de grenzen	26
6. Financiën, subsidieregelingen, opdrachten en evaluatie.....	27
6.1. Verdeling budget Actieve Soortenbescherming	27
6.2. Nadere Subsidieregels Actieve Soortenbescherming	28
6.3. Subsidieregeling Noodhulp zieke, verweesde of gewonde beschermd inheemse wilde dieren	28
6.4. Incidentele subsidies	28
6.5. Begroting Programma Actieve Soortenbescherming	28
6.6. Monitoring en evaluatie	29
Bijlagen.....	30
1. Internationale en nationale kaders.....	30
1.1 Internationale kaders	30
1.2 Nationale kaders	33
2. Trends biodiversiteit.....	35
2.1 Nationale trends per leefgebied	35
2.1.1 Fauna van natuurgebieden op land	35

Bijlagen (vervolg)

2.1.2	Fauna van agrarisch leefgebied	36
2.1.3	Fauna van zoetwater en moeras	36
2.1.4	Fauna van bos	37
2.1.5	Fauna in open natuurgebieden	38
2.1.6	Vogels in stedelijk gebied	39
2.2	Rode Lijst Indicator	39
2.2.1	Het belang van herstelmaatregelen	41
2.3	Trends in Limburg voor enkele soortgroepen	41
2.3.1	Amfibieën in Limburg	41
2.3.2	Reptielen in Limburg	42
2.3.3	Zoetwatervissen in Limburg	42
2.3.4	Zoogdieren in Limburg	43
2.3.5	Vlinders in Limburg	44
2.3.6	Libellen in Limburg	45
2.3.7	Broedvogels in Limburg	45
2.4	Drukfactoren: oorzaken van achteruitgang	46
3.	Overzicht projecten Programma Actieve Soortenbescherming 2018-2023.....	47
4.	Afgeronde projecten vanaf 2023 en nog lopende projecten.....	52

1. Inleiding

Actieve Soortenbescherming is een structurele taak van de provincie Limburg, waarvoor sinds 2023 jaarlijks structureel zo'n € 1 miljoen is opgenomen in de begroting. Hiermee kan de provincie invulling geven aan haar wettelijke verplichting: het behouden en verbeteren van de duurzame instandhouding van populaties van dier- en plantensoorten.

In de "Nota Actieve soortenbescherming in Limburg, stand van zaken 2018" is aangegeven dat een aantal populaties van soorten nog niet in een gunstige staat van instandhouding verkeert maar dat actieve soortenbescherming heeft bijgedragen aan het behoud van soorten, waaronder soorten waarvoor Limburg van bijzonder belang is in Nederland. Ook in de nota "Resultaten Actieve Soortenbescherming periode 2018-2023" die tijdens het Limburgs Soorten Symposium op 15 februari 2023 werd gepresenteerd, zijn voorbeelden van vele projecten te vinden die een positieve impuls hebben gegeven aan de instandhouding van bedreigde flora en fauna.

Het doel van de actieve soortenbescherming is om populaties van bedreigde plant- en diersoorten te behouden en waar mogelijk in een gunstige staat van instandhouding te brengen. Dit is ook een opgave uit het Limburgse coalitieakkoord: In 2027 is de bescherming van en de staat van instandhouding ten gunste van biotopen en leefgebieden van dieren en planten verbeterd. Binnen de actieve soortenbescherming gaat het om aanvullende maatregelen voor soorten die zich niet kunnen handhaven met het reguliere beheer van natuur- en landschap. Daarnaast wordt praktijkgericht onderzoek gedaan naar oorzaken van achteruitgang van met name soorten waarvoor internationale verplichtingen zijn aangegaan en soorten van de rode lijst met een bijzondere aandacht voor soorten waarvoor Limburg binnen Nederland van groot belang is.

Investeren in bedreigde soorten zorgt er voor dat ruimtelijke ontwikkelingen en economische activiteiten mogelijk blijven, zeker als die activiteiten meer dan in het verleden het geval was, op een natuurinclusieve wijze gebeuren. In het verlengde hiervan richt de actieve soortenbescherming zich dan ook niet langer alleen op de natuurgebieden en de soorten in het agrarisch cultuurlandschap maar ook op het stedelijk gebied. Hierdoor ontstaan steeds meer kansen om met andere partners zoals het bedrijfsleven en gemeenten samen te werken aan actieve soortenbescherming.

Het Limburgse soortenbeleid is gestoeld op internationale, nationale en provinciale kaders. Voor de eerste twee kaders wordt verwezen naar bijlage 1. In die bijlage is ook een overzicht opgenomen van soorten die in Limburg voorkomen en die een belangrijke status genieten op basis van Europese richtlijnen en artikel 11.54 van het Besluit activiteiten leefomgeving. In dit hoofdstuk wordt het reeds vastgelegde provinciale kader geschetst. Met deze kaders is ook duidelijk waarbinnen het programma actieve soortenbescherming opereert.

Het Limburgs Natuurprogramma 2023-2030 dat Gedeputeerde Staten december 2022 hebben vastgesteld bevat in paragraaf 6.1.8 een aantal passages voor de actieve soortenbescherming die als basis dienen voor het actieve soortenbeleid. Zo is aangegeven dat we als provincie soorten beschermen met een internationaal instandhoudingsdoel (als onderdeel van de VHR-opgave) en soorten van de Rode Lijst en dat we prioriteit geven aan soorten die binnen Nederland alleen of in belangrijke mate in Limburg voorkomen. Bij het nemen van maatregelen gaan we uit van de leefgebiedenbenadering. Dat houdt in dat we soorten vooral beschermen door hun leefgebied te beschermen en te herstellen. Op deze wijze lift niet één specifieke soort mee met die maatregelen maar een groep van soorten die in hetzelfde type leefgebied leven.

De projecten waarin die maatregelen plaatsvinden, vinden hetzij plaats via de subsidieregeling die daarvoor in het leven is geroepen dan wel via opdrachten die worden uitgezet. De aard van deze maatregelen zijn driedelig: (wetenschappelijk) onderzoek, concrete uitvoeringsmaatregelen en educatie. Soms worden ze gecombineerd in één project.

Het coalitieakkoord 2023-2027 onderstreept de bescherming van soorten in het verlengde van de Wet Natuurbescherming (thans Omgevingswet) en het belang van goede kwalitatieve abiotische omstandigheden voor de natuur en dus de soorten. Het coalitieakkoord focust op dezelfde soorten zoals hierboven aangegeven in het Limburgs Natuurprogramma 2023-2030. Specifiek is dit in het akkoord vertaald in zoveel als mogelijk meetbare doelen. In 2027 is de bescherming van en de staat van instandhouding ten gunste van biotopen en leefgebieden van dieren en planten verbeterd. Die opgave kan alleen bereikt worden als ook invulling wordt gegeven aan de andere doelstellingen die worden genoemd in het coalitieakkoord ten aanzien van stikstofreductie voor de stikstofgevoelige natuur, realisatie van 3431 ha nieuwe natuur in 2027 en 10% groenblauwe dooradering in 2027.

Het op 24 mei 2024 door PS vastgestelde beleidskader Perspectief voor het Landelijk Gebied borduurt voort op het Limburgs Natuurprogramma en Coalitieakkoord in het in "Doel 5" verwoorde beleid. Specifiek voor de Actieve Soortenbescherming is de passage belangrijk waarin de opgave wordt aangegeven om in 2030 30% van de behoefte aan extra leefgebied voor beschermde soorten en habitats te ontwikkelen met het oog op het bereiken van de gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Dit geldt zowel binnen bestaande natuurgebieden als er buiten zoals bedreigde soorten die afhankelijk zijn van het agrarisch cultuurlandschap maar ook de ontsnippering van natuurgebieden met verbindingzones en voorzieningen bij infrastructuur.

In paragraaf 4.5 van het beleidskader is de opgave vertaald naar 7 actielijnen waaronder actielijn 3: het uitvoeren en versterken van de actieve en passieve soortenbescherming. De hierin opgenomen actielijn voor actieve soortenbescherming wijkt ook niet af van het Limburgs Natuurprogramma (zie hierboven). *Belangrijk is dat specifiek verwezen wordt naar een nieuw en jaarlijks te actualiseren programma actieve soortenbescherming waarin inzichtelijk wordt gemaakt welke prioriteiten we stellen c.q. welke onderzoeken en maatregelen we zullen uitvoeren. Met het voorliggende programma wordt hiermee invulling gegeven.*

Het voorliggende programma is tot stand gekomen op basis van een evaluatie van de projecten van voorgaande jaren. Er is verder gebruik gemaakt van kennis van terreinbeherende organisaties zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Stichting het Limburgs Landschap en de Coöperatie Natuurrijk Limburg, organisaties die zich specifiek op een soortgroep richten, zoals de Vlinderstichting of de Zoogdiervereniging, adviesbureaus, particulieren, vrijwilligers en gemeenten. Voor trendanalyses is gebruik gemaakt van analyses van het CBS en het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM).

Leeswijzer

De nota is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 worden de trends van soortgroepen in Limburg besproken. In hoofdstuk 3 volgt een terugblik op het Programma Actieve Soortenbescherming 2020-2023. In hoofdstuk 4 worden de speerpunten voor deze coalitieperiode voor de actieve soortenbescherming uiteen gezet. In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op kennisuitwisseling en samenwerkingen met diverse instanties binnen en buiten onze landsgrenzen. In hoofdstuk 6 is aangegeven hoe het budget van Actieve Soortenbescherming wordt verdeeld en wordt aan het einde ingegaan op de evaluatie en monitoring van projecten die onder de noemer van Actieve Soortenbescherming plaatsvinden. Tenslotte zijn 4 bijlagen opgenomen. In de eerste bijlage wordt een overzicht gegeven van internationale en nationale kaders. In de tweede bijlage worden de trends van soortgroepen uitvoeriger besproken. In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van projecten van het Programma Actieve Soortenbescherming over de periode 2018-2023 en in de laatste bijlage is een overzicht opgenomen van projecten die na 2023 zijn afgerond en nog lopende projecten.

2. Rode Lijst en trends van soortgroepen in Limburg

In dit hoofdstuk volgt eerst een korte uitleg over de Rode Lijst en wordt voor enkele soortgroepen een beeld gegeven hoeveel soorten bedreigd of verdwenen zijn.

Vervolgens wordt voor enkele soortgroepen een beknopt overzicht gegevens van de trends in Limburg. Een uitgebreide beschrijving van de trends alsmede drukfactoren en een uitleg over de Rode Lijst Indicator die nauw samenhangt met de trends is te vinden in bijlage 2. Trends geven een belangrijke indicatie welke diergroepen en soorten de komende jaren specifieke aandacht behoeven in het actieve soortenbeleid.

2.1 Rode Lijst

Soorten die zodanig achteruit gaan dat ze worden bedreigd in hun voortbestaan en soorten die inmiddels verdwenen zijn, worden opgenomen in de (nationale) Rode Lijst. Rode lijsten worden per soortgroep eens in de circa 10 jaar opgesteld. Naarmate een soort sterker achteruitgaat en zeldzamer wordt, wordt aan de soort een zwaardere Rode Lijst status toegekend. De volgende statussen worden onderscheiden: 'thans niet bedreigd', 'gevoelig', 'kwetsbaar', 'bedreigd', 'ernstig bedreigd', 'verdwenen' en 'onvoldoende gegevens'.

Van 18 soortgroepen is inmiddels een officiële Rode Lijst opgesteld waarin de Rode Lijst status voor iedere inheemse en ingeburgerde soort die tot de groep behoort, is vastgesteld. Dit zijn soorten die zich minimaal tien aaneengesloten jaren hebben voortgeplant in Nederland. Ingeburgerde soorten hebben zich met behulp van de mens in Nederland gevestigd. Van veel van deze 18 soortgroepen is inmiddels al een tweede Rode Lijst opgesteld.

In elk van de 18 soortgroepen blijkt ten minste één derde van de soorten op de Rode Lijst te staan met een bedreigde of verdwenen status. In sommige soortgroepen is dit aandeel nog aanzienlijk hoger. Bij reptielen zijn dit 6 van de 7 soorten; bij dagvlinders 47 van de 76; bij steenvliegen 19 van de 33; bij bijen 181 van de 331; bij korstmossen 389 van de 727 en bij amfibieën 8 van de 16. Bij dagvlinders, steenvliegen, bijen en haften zijn relatief veel soorten geheel uit Nederland verdwenen.

De mate waarin een soort bedreigd wordt, kan na verloop van tijd veranderen. Ook kunnen verdwenen soorten terugkeren. Door officiële Rode lijsten te actualiseren is vast te stellen of het aantal bedreigde en verdwenen soorten toe- of afneemt. Omdat de Rode Lijsten slechts eens in de circa 10 jaar verschijnen, is niet snel een actueel beeld van het verloop in het aantal bedreigde en verdwenen soorten te verkrijgen. Door jaarlijks "virtueel" Rode Lijsten op te stellen, ruwweg op dezelfde wijze als waarop officiële Rode Lijsten gemaakt worden, is het wel mogelijk om de trend in het aantal Rode Lijstsoorten jaarlijks te bepalen. Op die trends wordt specifiek voor Limburg ingegaan in de volgende paragraaf.

2.2 Trends in Limburg

Bij de amfibieën is in Limburg sprake van een dalende trend waarbij de situatie van de vuursalamander eruit springt. Herstel van geelbuikvuurpad, knoflookpad en boomkikker laat echter zien dat investeringen vanuit onder andere actieve soortenbescherming wel degelijk positieve effecten kunnen hebben.

Bij de reptielen zijn we juist een stijgende trend maar deze komt voor een groot deel op het conto van de muurhagedis. Ook hier vervullen bijdragen vanuit actieve soortenbescherming een belangrijke rol. Adder en levendbarende hagedis gaan achteruit als gevolg van klimaatverandering, stikstofbelasting en versnippering terwijl bij de ringslang hybridisering met een niet-inheemse soort op de loer ligt.

Bij de zoetwatervissen zet de laatste jaren een sterke daling in. Een duidelijke oorzaak is nog niet aan te wijzen maar belangrijke aandachtspunten voor de komende jaren zijn de verslechterende waterkwaliteit, het droogvallen van waterlopen, het beheer van waterlopen en de opmars van niet-inheems vissoorten.

De zoogdierenindex is duidelijk positief, zeker bij vleermuizen maar de laatste 10 jaar wel sterk afgevlakt. Aangetekend wordt dat de trend gebaseerd is op 34 van de 70 zoogdieren. Bescherming en beheersmaatregelen worden genoemd als oorzaak van de vooruitgang. Grootste zorgkind is de eikelmuis waarbij zonder bijdragen vanuit actieve soortenbescherming de soort in Nederland mogelijk uitgestorven zou zijn of op korte termijn zou raken. De investeringen in onder andere verbetering van het habitat en een fokprogramma lijken hun eerste vruchten af te werpen. Naast de eikelmuis, zijn het de hamster en de hazelmuis die profiteren van beschermings- en beheersmaatregelen maar continuïteit ervan is wel noodzakelijk om deze soorten uit de gevarezone te krijgen.

Over een lange tijdreeks laten vlinders in Limburg in het algemeen een stabiele trend zien, ook al is er de laatste jaren sprake van een lichte daling. Negatieve uitschieter is het donker pimperlblauwtje die dit jaar voor het eerst niet meer is waargenomen. Het is niet alleen noodzakelijk vanuit Europese richtlijnen en de plannen voor een eventuele herintroductie van de soort maar ook wenselijk vanuit de leefgebiedenbenadering om de investeringen die reeds zijn ingezet om het leefgebied in Roerdalen te verbeteren, te continueren. Zo profiteren ook andere soorten zoals het zeldzame geelsprietdikkopje en staartblauwtje, algemene vlindersoorten, roodborsttapuit en geelgors.

Libellen vertonen in Limburg aanvankelijk een toename maar nemen de laatste jaren weer af. Klimaatverandering lijkt de belangrijkste factor voor de instandhouding van soorten maar ook de vestiging van nieuwe soorten zoals de gaffelwaterjuffer.

Tenslotte de groep van broedvogels. Hier is de trend in Limburg stijgend met daarna een stabilisatie. De toename komt voor een groot deel door een aantal recente nieuwkomers. De toe- of afname van vogelsoorten is ook een weerspiegeling van veranderingen in de leefomgevingen van soorten, zoals waterkwaliteitsverbetering, het ouder worden van bossen en het intensieve gebruik van het landelijk gebied waar een soort als de patrijs onder lijdt.

In bijlage 2 worden een aantal gemeenschappelijke drukfactoren onderscheiden. Voor de toekomst wordt een toenemende negatieve impact verwacht van de gevolgen van de klimaatverandering en de aanleg van windmolenparken en zonneparken.

Bovenstaande trends laten zien dat er een urgentie is het actieve soortenbeleid voort te zetten zeker voor bepaalde soorten binnen de soortgroepen met een aanpak waarvan zoveel mogelijk soorten tegelijk profiteren.

3. Terugblik op Programma Actieve Soortenbescherming 2020-2023

Een terugblik op het vorige Programma Actieve Soortenbescherming 2020-2023 is belangrijk om te kunnen oordelen waar successen zijn behaald en waar ondanks inzet van middelen successen zijn uitgebleven en een herijking of juist extra inzet nodig is. Daarbij is de leefgebiedenbenadering een belangrijk uitgangspunt en is het goed om een overzicht te hebben van soorten in Limburg die ook in nationaal opzicht belangrijk zijn omdat dit een belangrijke groep van soorten is waar de focus op ligt.

3.1 Uitgangspunten

Een belangrijk uitgangspunt voor de Actieve Soortenbescherming de afgelopen jaren was de leefgebiedenbenadering (zie hoofdstuk 1) waarbij voor zes leefgebieden gebiedsgerichte en soortgerichte maatregelen waren opgenomen.

- Leefgebied Heuvelland: aangepast hakhoutbeheer, aanplant struweel, gefaseerd maaien, herstel stapelmuurtjes met aanleg (tijdelijke) poelen, aanleg lijnvormige opgaande elementen, terugbrengen van flora, het aanleggen van migratiezones en aangepast groevebeheer.
- Leefgebied Droge zandgronden: kleinschalig plaggen van gronden, het terugbrengen van akkerplanten en herstel van hakhoutbeheer.
- Leefgebied Rivier- en beekdal: aanleg van natuurvriendelijke oevers, aanleg en herstel van poelen, terugbrengen van beekdalplanten, aanleg van vispassages en natuurvriendelijke oevers en laanherstel.
- Leefgebied Agrarisch gebied: extensief beheer van weiland en akker, herstel en beheer van fruitbomen, aanleg en onderhoud van poelen en plaatsen van nestkasten.
- Leefgebied Stedelijk gebied: inventarisatie naar het voorkomen van paddenstoelen, terugbrengen van planten, specifiek beheer van oude muren en het toegankelijk maken of houden van kerkzolders.
- Leefgebied Natte heide en hoogveen: kleinschalig plaggen van natte heide, het verwijderen van struikopslag, het aanleggen van poelen en het aanbrengen van venoevers.

In het programma zijn projectideeën opgesomd ter invulling van het bovenstaande. Deze (niet limitatieve) projectideeën zijn destijds tot stand gekomen met input van de stakeholders, actiepunten uit andere nota's en lopende projecten. De genoemde soorten zijn gekoppeld aan de leefgebieden die hierboven zijn beschreven.

3.2 Bijzondere Limburgse soorten

Tabel 3.2 A laat in één oogopslag zien dat Limburg in nationaal opzicht belangrijk is voor een aantal soorten. Een aantal van deze soorten hebben maar één of enkele populaties die bovendien uit een klein aantal individuen bestaat. Daar waar sprake is van een neerwaartse trend in populatie-omvang door ziektes, habitatverslechtering, problemen bij het beheer of andere nog onbekende oorzaken zal de noodzaak tot beleidsintensivering en investering in onderzoek en praktijkgerichte oplossingen het grootst zijn. Het betreft de in de tabel rood gemarkeerde soorten, die zonder maatregelen dreigen uit te sterven in Limburg en daarmee in Nederland. Sommige andere soorten in tabel 3.2.A zijn pas recent in Limburg waargenomen, na een afwezigheid van tientallen of zelfs honderden jaren. Hun rentree is terug te voeren op herintroductieprogramma's in omliggende landen zoals bij de wilde kat, anderen profiteren van het warmer wordende klimaat al dan niet in combinatie met herstel of uitbreiding van het habitat zoals de braampareelmoervlinder, het kaasjeskruidkoppje en het klaverblauwtje. Tegelijkertijd onderstreept de vestiging van deze "klimaatvluchtelingen" ook het belang van goede ecologische verbindingen.

Buiten de soorten in tabel 3.2.A, zijn er in Limburg soorten die elders in Nederland ook erg zeldzaam zijn en die in onze provincie op het punt van uitsterven staan waaronder de franjegentiaan, de gewone bronlibel en de zadelsprinkhaan of waar we nog weinig van weten zoals de kleine dwergvleermuis.

Tabel 3.2.A dier- en plantensoorten die in Nederland van origine met populaties alleen in Limburg voorkomen. In rood met in Nederland met uitsterven bedreigde soorten, (HR) en (VR) zijn soorten van respectievelijk de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn (stand 2023).

<i>landzoogdieren</i>	hamster (HR), hazelmuis (HR), eikelmuis, wilde kat (HR)
<i>reptielen</i>	muurhagedis
<i>amfibieën</i>	vroedmeesterpad (HR), geelbuikvuurpad (HR), vuursalamander
<i>vissen</i>	vlagzalm (HR)
<i>vlinders</i>	Populaties aanwezig: donker pimpernelblauwtje (HR), boswitje, braamparelmoervlinder, dambordje, dwergblauwtje, kaasjeskruidkopje, klaverblauwtje en veldparelmoervlinder Incidenteel: pruimenpage, rode vuurvlinder, purperstrepparelmoervlinder
<i>libellen</i>	gaffellibel (HR), kleine tanglibel
<i>vogels</i>	roodbuikwaterspreeuw (VR)
<i>overige diergroepen</i>	boshommel, juchtleerkever (HR), grote mutsnaaktslak en kleine mutsnaaktslak, rozevleugel, kieuwpootkreeft Incidenteel: gouden bronsgroefbij
<i>planten</i>	zinkviooltje, rood peperboompje, berggamander, Christoffelkruid, gele monnikskap, vliegenorchis, geelgroene wespenorchis, Duitse gentiaan

3.3 Actieve Soortenbescherming als aanvulling op andere instrumenten en regelingen

Een belangrijk deel van de maatregelen voor het behoud van soorten is gerealiseerd door middel van de subsidieregelingen voor agrarisch natuurbeheer. Zonder structurele voortzetting van die middelen zullen de soorten in het agrarisch gebied zich niet kunnen herstellen van hun achteruitgang. Ook voor het leefgebied Heuvelland dat voor een groot deel bestaat uit een agrarisch cultuurlandschap zijn deze middelen onmisbaar voor de instandhouding van soorten.

In de natuurgebieden waaronder de rivier- en beekdalen, natte heide en hoogveen en de droge zandgronden zijn de subsidieregelingen voor natuurbeheer noodzakelijk voor het herstel en de instandhouding van soorten. In een aantal gevallen blijken particulieren geen beroep te kunnen doen op de regelingen voor agrarisch natuurbeheer en natuurbeheer. Soms betreft het hier terreinen waar prioritaire soorten aanwezig zijn. In het Limburgs Natuurprogramma 2023-2030 is de ambitie uitgesproken om meer natuurareaal in het Natuurnetwerk te beheren met behulp van subsidie. Echter voor deze ambitie zijn op dit moment nog geen middelen beschikbaar. In sommige gevallen is daarom via de subsidieregeling Actieve Soortenbescherming financiering beschikbaar gesteld als overbrugging. De subsidieregeling Actieve Soortenbescherming is echter niet bedoeld om structureel tekorten in de beheersubsidieregelingen op te vangen.

Ook projecten in het stedelijk gebied kunnen niet terugvallen op de regelingen voor agrarisch natuurbeheer en natuurbeheer. Die hiaten worden met de Nadere Subsidieregeling Actieve

Soortenbescherming opgevuld en in een enkel geval via een specifieke opdracht vanuit de provincie uit het budget van Actieve Soortenbescherming.

In het vorige Programma Actieve Soortenbescherming was een bijlage opgenomen met een overzicht van projecten, specifiek gericht op soorten. In bijlage 3 is deze wederom opgenomen waarbij nu in de tabel ook is vermeld wat de resultaten van die projecten zijn. In bijlage 4 is een overzicht opgenomen van lopende en afgeronde projecten die zijn aanbesteed met middelen Actieve soortenbescherming of die zijn gesubsidieerd met de Subsidieregeling Actieve Soortenbescherming 2022-2024 én die niet in bijlage 3 en de rapportage behorende bij het Limburgs Soorten Symposium zijn opgenomen.

Voor een aantal bedreigde plant- en diersoorten zijn de projecten nog niet afgerond. Voor wat betreft de planten zijn twee lopende subsidieprojecten van belang: “Realiseren florarijke akkers met bedreigde akkerplanten” en “Operatie peperboompje: reddingsplan voor ernstig bedreigde plantensoorten in Zuid-Limburg, beiden van de Coöperatieve Bosgroep Zuid-Nederland. Deze projecten lopen nog door tot respectievelijk eind 2025 en eind 2024. Na afloop van deze projecten zal geëvalueerd worden of en zo ja welke planten nog een impuls nodig zullen hebben.

Bij een deel van de uitgevoerde projecten was voorafgaand onderzoek nodig om in beeld te krijgen waar en hoe effectief herstelmaatregelen genomen konden worden. Ook is geïnvesteerd in aanvullende inventarisaties en monitoring om de ontwikkeling van populaties te volgen en het effect van maatregelen te beoordelen en zo nodig bij te sturen. Voor dergelijk onderzoek zijn binnen de reguliere monitoringsbudgetten geen mogelijkheden; het programma actieve soortenbescherming heeft daarom hierin voorzien, veelal in de vorm van opdrachten.

Een andere categorie van soorten en projecten waarvoor binnen andere kaders geen middelen beschikbaar zijn, betreffen de soorten met een grootschalig ruimtegebruik, zoals rode wouw, zwarte wouw, oehoe, raaf, vleermuizen en wilde kat. Omdat deze niet gebonden zijn aan een enkel natuurterrein, maar voor hun voedsel afhankelijk zijn van omliggende terreinen zijn er vanuit reguliere natuurbeheersubsidies weinig mogelijkheden. Vanuit actieve soortenbescherming is het wel mogelijk gebleken om gericht beschermingsmaatregelen te nemen.

Uit bijlage 3 blijkt dat een aantal projecten niet is opgestart. Daarvoor zijn uiteenlopende redenen. In sommige gevallen zijn of worden projecten via een ander spoor opgepakt, bijvoorbeeld via onderzoeken of uitvoeringsprojecten die vanuit Natura 2000 lopen, via het spoor van Natuurbeheer of Agrarisch Natuurbeheer lopen of mogelijk kunnen meeliften met een landelijk programma of project. In een enkel geval, zoals bij de grauwe klauwier, zit een soort de laatste jaren juist sterk in de lift, onder meer door gericht beheer van natuurterreinen en is de noodzaak voor aanvullende maatregelen verdwenen. Ook is er een categorie projecten die niet uitgevoerd is vanwege capaciteitsgebrek. Met name deze laatste categorie projecten wordt voor de komende periode nog eens tegen het licht gehouden.

3.4 Belangrijke successen van de afgelopen jaren

Dankzij de middelen die de afgelopen jaren beschikbaar waren vanuit Actieve Soortenbescherming zijn een aantal belangrijke successen geboekt met het behoud van een aantal soorten. We noemen de belangrijkste. Meer informatie over deze en andere soorten is te vinden via de link: https://www.limburg.nl/publish/pages/1245/informatierapport_soortenbescherming.pdf

Met het herstel van leefgebieden en de opweek van jonge geelbuikvuurpadden is voorkomen dat deze soort die is beschermd op grond van de Europese Habitatrichtlijn uit Limburg en daarmee Nederland verdween. Ook is met in internationaal opzicht uniek telemetrisch onderzoek beter in kaart

gebracht wat het leefgebied van de geelbuikvuurpad is zodat in de toekomst op een nog effectievere manier geïnvesteerd kan worden in verbetering van dat leefgebied.

De knoflookpad, een Habitatrichtlijn IV soort stond ook op het punt in Limburg uit te sterven maar de populaties zijn eveneens met herstel van leefgebieden en opkweek van jonge knoflookpadden gered. Voor de vuursalamander die in Nederland alleen in Limburg voorkomt en die ook op het punt van uitsterven staat als gevolg van een schimmelziekte en verslechtering van het habitat hebben met middelen vanuit Actieve Soortenbescherming onderzoeken plaatsgevonden waarmee locaties in beeld zijn gebracht waar biotoop verbeterende maatregelen uitgevoerd konden worden. Deze maatregelen zijn uiteindelijk gerealiseerd en werpen hun eerste vruchten af. Maar aanvullende maatregelen blijven voor deze soort nodig om uitsterven te voorkomen.

Het budget van Actieve Soortenbescherming is ook aangewend om ook zoogdieren van uitsterven te behoeden waaronder de hamster en de eikelmuis. Behalve onderzoeken gaat het daarbij om fokprogramma's en investeringen in het behoud en uitbreiding van leefgebieden.

Voor de muurhagedis met de enige autochtone populatie van Nederland in Maastricht is vanuit Actieve Soortenbescherming een tweede nieuw leefgebied gecreëerd in Maastricht. Dit is belangrijk omdat bij calamiteiten zoals ziektes het nu enige leefgebied anders onder druk komt te staan. Maar ook voor de in Limburg (en zelfs voor Nederland) met uitsterven bedreigde planten zijn met het vanuit Actieve Soortenbescherming geïnitieerde subsidieproject Operatie peperboompje inmiddels maatregelen genomen om bedreigde plantensoorten (zoals het rood peperboompje) middels een kweekproject voor uitsterven te behoeden.

Zonder investeringen vanuit Actieve Soortenbescherming waren deze soorten waarschijnlijk uit Limburg verdwenen temeer omdat er geen of nagenoeg geen andere middelen beschikbaar waren voor het behoud van deze soorten.

Behalve in het behoud van een aantal belangrijke met uitsterven bedreigde soorten, hebben de investeringen ook een impuls met zich meegebracht voor soorten die nieuw zijn voor Limburg (en soms ook voor Nederland). Dankzij veldonderzoek met behulp van zenders is duidelijk geworden dat de wilde kat vaste voet aan de grond heeft gekregen. Verdere verbeteringen in het habitat van de soort brengen bovendien betere condities met zich mee voor een soort als de grauwe klauwier. Ook andere soorten laten de laatste jaren een toename zien zoals ooievaar, oehoe, middelste bonte specht, rode wouw, bijeneter, lepelaar, ringslang, boomkikker en de veldparelmoervlinder. Deels is dit te danken aan de inzet van provinciale middelen voor soortenbescherming, maar ook andere ontwikkelingen, zoals gericht natuurbeheer, agrarisch natuurgebieden en het ouder worden van bossen spelen een rol. Bij een aantal soorten speelt tevens het veranderende klimaat een rol, waardoor zuidelijke soorten hun intrede doen in Limburg zoals de gaffelwaterjuffer (zie ook bijlage 2).

Enkele van bovenstaande successen zijn gedeeld tijdens het Limburgs Soorten Symposium dat in 2023 plaatsvond. In 2027 willen we net als in 2023 weer een soortensymposium organiseren waarbij we hopen vergelijkbare successen van subsidieprojecten en projecten die in opdracht van de provincie zijn uitgevoerd, met een groot publiek te kunnen delen.

3.5 Conclusie

De inspanningen vanuit Actieve Soortenbescherming hebben laten zien dat investeren in actieve soortenbescherming naast ander instrumentarium, zoals de subsidieregelingen voor natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer, zijn vruchten afwerpt en dat voorkomen is dat een aantal soorten uitsterven in Limburg en Nederland. Dit betekent evenwel niet dat de komende jaren vanuit Actieve Soortenbescherming geen impuls meer nodig is. De trends in bijlage 2 laten zien dat het met veel soortgroepen nog steeds niet goed gaat. Bovendien blijken sommige soorten zonder financiering vanuit Actieve Soortenbescherming tussen wal en schip te belanden omdat er geen mogelijkheden

zijn om via andere subsidieregelingen iets voor deze soorten te doen. Dat geldt in het bijzonder voor soorten buiten Natura2000-gebieden zoals soorten van akkers. In het volgende hoofdstuk wordt daarom aangegeven waar vanuit Actieve Soortenbescherming de focus dient te liggen.

4. Doelstelling, noodzaak en speerpunten Programma Actieve Soortenbescherming 2024-2027

4.1 Doelstelling en noodzaak

Op basis van de in hoofdstuk 2 geschetste trends en de in hoofdstuk 3 geschetste terugblik is een beter beeld ontstaan waar de focus van het actieve soortenbeleid zich de komende jaren op dient te richten, waarbij de algemene doelstelling van actieve soortenbeleid niet wijzigt:

Doelstelling van het actieve soortenbeleid is te zorgen voor behoud en verbetering van de gunstige staat van instandhouding van beschermde en bedreigde soorten. De focus ligt daarbij op soorten en activiteiten waar het reguliere natuurbeleid (o.a. gebiedenbeleid, Natura2000, regulier natuurbeheer en -inrichting) niet in voorziet en betreft daarnaast een aanvulling op het passieve soortenbeleid (de ontheffingverlening).

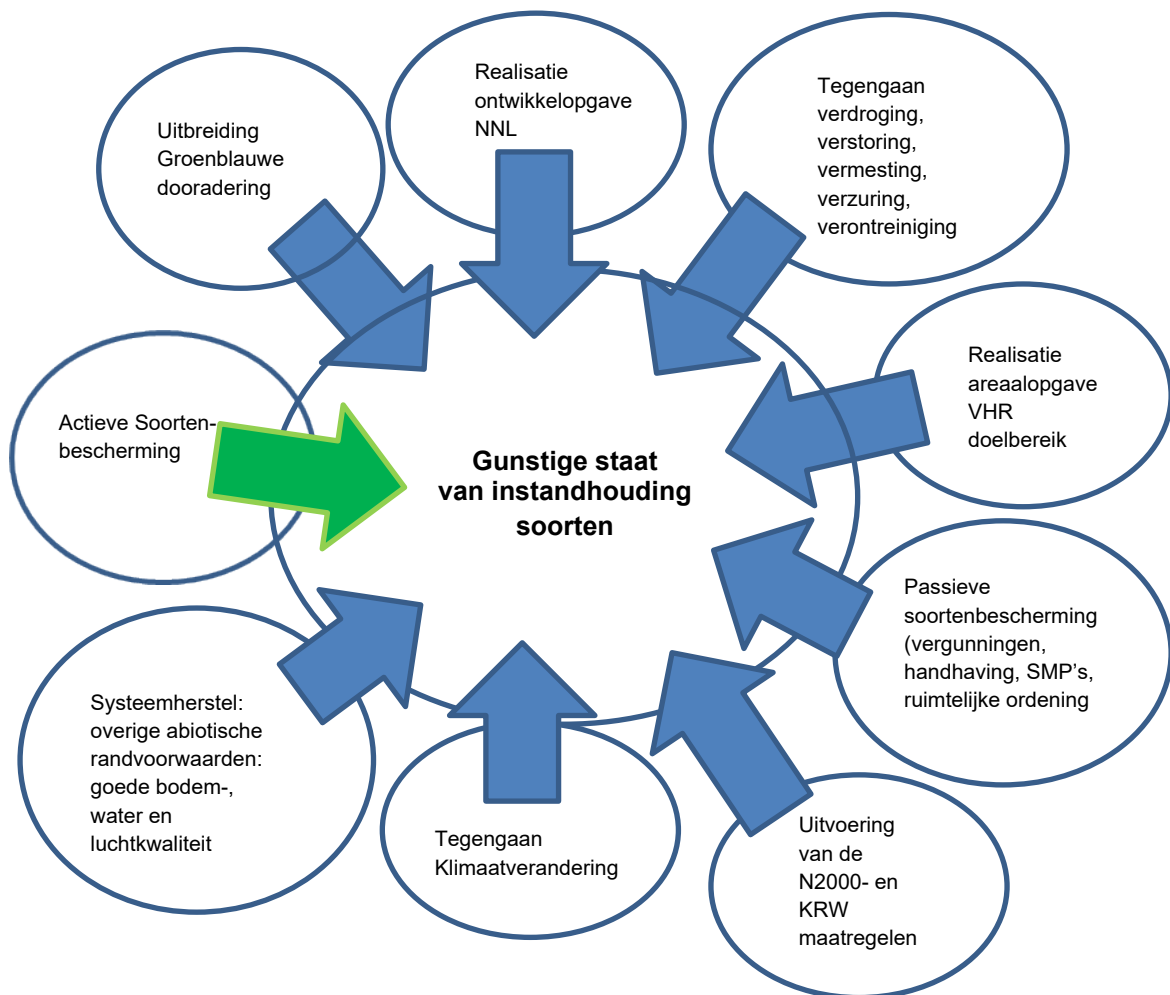
Actieve soortenbescherming is nodig bovenop het gebiedenbeleid van Natura 2000 (bijlage 2-soorten) en richt zich behalve op de bijlage 4 soorten van de Habitatrichtlijn ook op (de veelal typisch Limburgse) soorten die niet op deze lijsten staan maar in een kritische situatie verkeren zoals de eikelmuis. Het gaat dan om Rode Lijst-soorten of soorten die dat dreigen te worden. Actieve soortenbescherming is bovendien aanvullend aan passieve soortenbescherming (de bescherming van soorten met een vergunningplicht) omdat soorten met passieve soortenbescherming niet altijd in een gunstige staat van instandhouding gehouden kunnen worden met alleen mitigerende of compenserende maatregelen in omgevingsvergunningen. Het proactief in het spoor van actieve soortenbescherming werken aan herstel van populaties en het ontwikkelen van kennis over bedreigingen vergemakkelijkt vergunningverlening in het kader van de passieve soortenbescherming.

De verplichting om maatregelen op te nemen voor Europees beschermde soorten betekent niet dat populaties op korte termijn in een gunstige staat van instandhouding kunnen of moeten komen. Er is beleidsvrijheid voor de provincie om het tempo van het herstel te bepalen. Dit is van belang omdat met de voorgestelde investeringen in het voorliggend programma het niet mogelijk is om voor alle bedreigde soorten volledig herstel van de populatie te realiseren.

Als de doelstelling van dit programma verder wordt geconcretiseerd en toegespitst op het coalitieakkoord 2023-2027 en het beleidskader Perspectief voor het Landelijk Gebied (zie hoofdstuk 1) dan betekent dit dat het Programma Actieve Soortenbescherming 2024-2027 samen met de andere provinciale programma's, projecten en instrumenten die zich op natuur richten, in lijn met de Europese natuurherstelwet (zie bijlage 2) in 2027 in Limburg een verbetering van 30% VHR doelbereik ten opzichte van 2023 is bewerkstelligd. Om te bepalen of we op de goede weg zijn, zal in 2026 een tussentijdse evaluatie plaatsvinden met een terugblik over de jaren 2023 tot en met 2025. Zoals reeds in hoofdstuk 1 aangegeven hangt de staat van instandhouding sterk af van de doelstellingen ten aanzien van stikstofreductie en de realisatie van nieuwe natuur en groenblauwe dooradering.

In figuur 4.1.A is aangegeven dat de staat van instandhouding van soorten behalve van deze factoren ook afhangt van een groot aantal andere factoren. Dat betekent dat provinciebreed ook andere clusters bij de uitvoering van taken dienen te toetsen aan het behalen van de doelstelling zoals geformuleerd in het coalitieakkoord. Dit is ook in lijn met de Programmalijs "Limburg natuurinclusief" uit het Limburgs Natuurprogramma 2023-2030. Voor wat betreft de groenblauwe dooradering, de realisatie van nieuwe natuur en stikstofreductie zijn die doelen getalsmatig duidelijk geformuleerd. In het kader van de toetsing bij passieve soortenbescherming mag er ten aanzien van alle beschermde soorten dus ook geen verslechtering meer plaatsvinden met betrekking tot de staat van instandhouding. En bij de toetsing aan de kwaliteit van bodem-, water- en luchtkwaliteit zal op een SMART-wijze duidelijk gemaakt moeten worden dat er geen verslechtering meer optreedt voor alle

beschermde soorten. Ook het ingezette provinciale klimaatbeleid dient gecontinueerd te worden om te voorkomen dat we soorten gaan verliezen.

Figuur 4.1.A Factoren die de gunstige staat van instandhouding van soorten beïnvloeden

Bij het realiseren van groenblauwe dooradering en nieuwe natuur is het van belang om rekening te houden met de habitateisen van soorten waarvan de staat van instandhouding ongunstig is. Het betreft voornamelijk soorten van de Vogel- en Habitatrichtlijn – ook waarvoor geen specifieke Natura 2000-gebieden zijn aangewezen - aangevuld met enkele soorten die niet op één van beide richtlijnen staan maar waarvan de staat van instandhouding kritisch is zoals de eikelmuis en de vuursalamander. Ook ecologische verbindingszones vervullen een belangrijke rol omdat deze migratieroutes kunnen zorgen voor uitwisseling van populaties. Deze ecologische verbindingszones kunnen bestaan uit landschapselementen (bomenlaan, heg of faunarand) of uit kleine leefgebieden (stapstenen) voor de meer mobiele soorten. Die gebieden hoeven niet altijd verworven te worden. De voorkeur gaat uit naar een duurzame inrichting en beheer van die gebieden in samenhang met de huidige gebruiksfunctie ervan en in afstemming met de huidige gebruikers en eigenaren. Ook op provinciale grondeigendommen die niet primair een natuurfunctie hebben, kunnen maatregelen worden genomen ter verbetering van de biodiversiteit. Belangrijk om te vermelden is dat het om maatregelen gaat waar

een groep van soorten die in hetzelfde leefgebied voorkomt ook van mee profiteert: de eerder genoemde leefgebiedenbenadering.

In de beheerplannen van de Limburgse Natura 2000-gebieden wordt bijzondere aandacht geschonken aan soorten waarvoor deze gebieden zijn aangewezen zoals bijvoorbeeld voor de geelbuikvuurpad, kamsalamander, het donker pimpernelblauwtje en beekprik (zie in Bijlage 1, Tabel B.1.1.A). Voor de instandhouding van deze soorten zijn financiën beschikbaar vanuit het budget van de maatregelen voor de Natura 2000-gebieden. Door bij deze maatregelen rekening te houden met andere bedreigde soorten in het zelfde leefgebied kan een breder doelbereik worden gerealiseerd en zijn investeringen vanuit actieve soortenbescherming minder noodzakelijk.

4.2 Prioritering van soorten en type maatregelen

Het Programma Actieve Soortenbescherming richt zich deze coalitieperiode op een aantal soorten, met de in paragraaf 4.1 genoemde doelstelling als leidraad. Dit betekent dat soorten waarvoor in Limburg beschermde Natura 2000-gebieden zijn aangewezen (zie in Bijlage 1, Tabel B.1.1.A) ondersteund dienen te worden vanuit de budgetten die voor Natura 2000 beschikbaar zijn en dat er voor deze groep van soorten dus minder investeringen vanuit het Programma Actieve Soortenbescherming gedaan zullen worden. Voor de soorten die wel nog in aanmerking komen voor ondersteuning worden soorten met de strengste bescherming als hoogste geprioriteerd. Binnen die categorie zullen vervolgens soorten waarvan de staat van instandhouding het meest kritisch is wederom als hoogste geprioriteerd worden. Er worden 4 typen maatregelen onderscheiden waarop met het programma kan worden ingezet:

1. Onderzoek (inclusief monitoring, mits die niet al plaatsvindt vanuit bijvoorbeeld de NEM);
2. Inrichtings- en beheermaatregelen;
3. Kennisoverdracht/communicatie (waaronder educatie);
4. Kweek- of fokprogramma's wat kan resulteren in repopulatieprojecten of bijplaatsen.

Onderzoek wordt uitgevoerd om effectief maatregelen te kunnen nemen en om het effect van maatregelen op de populatie te beoordelen en in beeld te krijgen wanneer de doelstellingen bereikt zijn. Soms is er meer kennis nodig over de verspreiding van een soort binnen onze provincie (bijvoorbeeld de das of wilde kat). Zo kan een indicatie verkregen worden of ecologische verbindingzones en faunapassages functioneel zijn. Hoewel die kennis de laatste jaren onder andere door bijvoorbeeld waarneming.nl een groeispurt laat zien, zijn er soorten waarvan de verspreiding nog onvoldoende duidelijk is omdat ze bijvoorbeeld moeilijk zijn waar te nemen, zoals bijvoorbeeld vleermuizen. Maar kennis kan ook gaan over de dispersieafstanden die soorten kunnen overbruggen. Die gegevens zijn belangrijk om te kijken waar en over welke afstanden ecologische verbindingzones kunnen worden gerealiseerd. Soms weten we zelfs nog onvoldoende over de habitat of voedselkeuze van de soort en is daar onderzoek naar vereist. Bij kleine populaties is het vaak nodig om genetische analyses uit te voeren om te kijken hoe gezond een populatie nog is. Het antwoord op die vraag kan bepalend zijn of wordt overgegaan tot kweek- of fokprogramma's. Onderzoek naar hoe effectief inrichtings- en beheermaatregelen zijn voor het behoud van de soort of onderzoek naar milieucondities zijn vaak belangrijk om te bepalen of en zo ja welke maatregelen genomen kunnen worden om populaties van soorten te versterken. Onderzoeken waar het ministerie van LNVN voor aan de lat staat dienen vanzelfsprekend door het betreffende ministerie zelf gefinancierd te worden naar maatregelen voor Habitatrichtlijnsoorten kunnen in veel gevallen worden gefinancierd met beschikbare budgetten voor Natura 2000. Voor de overige onderzoeken waarvoor in dat kader geen middelen beschikbaar zijn kan het budget van Actieve Soortenbescherming aangesproken worden, mits de soorten voldoen aan de in de volgende paragraaf geschetste prioritering. Kennisoverdracht is van belang om organisaties die betrokken zijn bij de instandhouding van een soort, zoals terreinbeherende instanties, maatregelen te laten nemen die zo effectief en efficiënt mogelijk zijn voor

een soort. Educatie is met name van belang bij de jonge generatie omdat natuureducatie de laatste decennia een ondergeschikte rol toebedeeld heeft gekregen in het basisonderwijs en er geen middelen voor beschikbaar zijn.

Bij repopulatieprojecten kunnen de in het wild levende populaties versterkt worden met nieuwe jonge exemplaren dieren of planten. Een andere mogelijkheid is het uitzetten van gefokte of gekweekte dieren in een nieuw habitat waar condities aanwezig zijn om een duurzame populatie op te bouwen.

Herintroductie is aan de orde als een soort in Nederland is verdwenen. Dat is bijvoorbeeld gebeurd met de otter, raaf en recentelijk nog de steur. Er zijn ook soorten die in Nederland niet zijn verdwenen maar wel in Limburg waarbij er voor Limburg een bijplaatsing plaatsvindt. Volgens de wet is er dan wel sprake van repopulatie omdat de soort voor Nederland dan niet als uitgestorven geldt. Een voorbeeld van zo'n soort is het knikkend nagelkruid dat na 40 jaar afwezigheid in Limburg is geherintroduceerd in Landgoed Cartils.

IUCN-criteria

Voordat besloten wordt tot herintroductie of repopulatie wordt getoetst aan de IUCN-criteria. De IUCN geeft de internationale status van instandhouding van een dier- of plantensoort aan. De nationale Rode Lijsten zijn hieraan gekoppeld. De IUCN heeft internationale geldende criteria en richtlijnen opgesteld voor introducties, herintroducties en translocaties van diersoorten. Voor herintroductie van diersoorten dient met een groot aantal zaken rekening gehouden te worden (Rijks, 2004; Smulders et al., 2006).

We noemen er een aantal:

- Historisch verspreidingsgebied, oorzaak van achteruitgang bekend;
- Uitzettingen binnen geschikt gebied;
- Optimaal beheer;
- Risicospreiding;
- Langjarige monitoring;
- Effect op andere soorten;
- Risico inschattingen mbt parasieten/ziektes;
- Lage verstoringsgevoeligheid.

Behalve dat de gevolgen van de herintroductie of bijplaatsing vooraf goed in beeld zijn gebracht met een plan, is het belangrijk dat er ook draagvlak is in de omgeving.

Voor de repopulatie van de muurhagedis in de ENCI-groeve alsook de repopulatie bij de eikelmuis is aan de IUCN-criteria getoetst.

Prioritering van soorten

Hieronder worden 5 categorieën van soorten opgesomd die binnen het Programma Actieve Soortenbescherming ondersteund worden.

Prioriteit 1

De hoogste prioriteit gaat uit naar soorten van Bijlage IV Habitatrichtlijn waarvoor nog geen gebieden zijn aangewezen (zie in Bijlage 1, Tabel B.1.1.B). Verder gaat het om vogels van de Vogelrichtlijn waarvoor (nog) geen gebieden zijn aangewezen en die de laatste 10 jaar in Limburg zijn waargenomen. Daarvoor is het in 2024 gepubliceerde SOVON-rapport "Geactualiseerd landelijk overzicht van vogelsoorten met concentraties van (inter)nationaal belang" richtinggevend. Voor wat betreft de vogels wordt daarbij geprioriteerd aan de hand van de Rode Lijst (zie prioriteit 4) en waarvan in Limburg minimaal 15% van de Nederlandse populatie in Limburg aanwezig is.

Prioriteit 2

De op een na hoogste prioriteit krijgen dier- en plantensoorten die in Nederland van origine alleen in Limburg voorkomen waarbij de met in Nederland met uitsterven bedreigde soorten de hoogste prioriteit hebben (zie Tabel 3.2.A).

Prioriteit 3

Dit betreft soorten van bijlage IX, art. 11.54 van het Besluit activiteiten leefomgeving (zie in Bijlage 1, Tabel B.1.2.A), voor zover deze zijn opgenomen op de Rode Lijsten van bedreigde dier- en plantensoorten.

Prioriteit 4

Deze categorie zijn soorten van de Rode Lijst, die nog niet in één van de voorgaande categorieën zijn opgenomen. Soorten die hierbinnen in de hoogste categorie van bedreiging op de Rode Lijst staan hebben de hoogste prioriteit.

Prioriteit 5

Het betreft hier soorten die niet op de Rode Lijst staan omdat er bijvoorbeeld nog geen Rode Lijst is en waarbij aannemelijk kan worden gemaakt dat de soort minimaal een bedreigde status heeft of wanneer maar één vindplaats in Limburg bekend is.

Opgemerkt wordt dat de leefgebiedenbenadering waarbij met maatregelen niet één specifieke soort maar een groep van soorten in hetzelfde leefgebied profiteert van maatregelen en die in het vorige Programma Actieve Soortenbescherming is ingezet, wordt voortgezet.

4.3 Speerpunten binnen het Programma Actieve Soortenbescherming

Binnen het Programma Actieve Soortenbescherming zijn een vijftal terreinen die niet of slechts ten dele worden ondersteund met het instrumentarium van Natura 2000 en natuurbeheer. Het gaat daarbij om bepaalde soorten in agrarisch gebied, ontsnippering van infrastructuur, noodhulp van zieke of gewonde beschermde inheemse wilde dieren, projecten voor diersoorten met grootschalig ruimtegebruik en soortenbescherming door vrijwilligers. Die vijf terreinen vormen de speerpunten binnen het Programma Actieve Soortenbescherming voor de periode 2024-2027.

4.3.1 Bepaalde soorten in agrarisch gebied

Niet alle soorten in agrarisch gebied kunnen met regulier beleid en regelingen worden ondersteund. Een aantal van deze soorten hebben echter wel een zodanige status dat het nodig is ze vanuit actieve soortenbescherming te ondersteunen om te zorgen voor een duurzame instandhouding. De hamster is daarbij de belangrijkste soort. Van de vogels in boerenlandvogels wordt als richtlijn de Rode lijst van Nederlandse broedvogels en hun leefgebieden aangehouden (<https://www.vogelbescherming.nl/bescherming/juridische-bescherming/soortbescherming/rode-lijst/rode-lijst-broedvogels>). De zomertortel, patrijs, kwartelkoning en steenuil zijn echte bedreigde en kwetsbare iconesoorten waarbij het belang van het boerenland ten opzichte van andere landschappen als enige kwalificeert en daarbij van groot belang is voor deze soorten. Een soort als de huiswaluw is wat algemener maar kwalificeert nog altijd gevoelig. Het boerenlandschap is voor deze soort ook een thuishaven belangrijk waarbij deze soort vaak tot de verbeelding spreekt bij educatieve projecten en daarmee ook belangrijk is voor het draagvlak van agrarische natuur. Het agrarisch gebied is ook belangrijk voor kleine marterachtigen als wezel en hermelijn die eveneens op de Rode Lijst staan. Ook zijn sommige dagvlindersoorten zoals de argusvlinder en het klaverblauwtje gebonden aan (extensieve) graslanden in agrarisch gebied.

4.3.2 Diersoorten met grootschalig ruimtegebruik

Voor soorten met een grootschalig ruimtegebruik, zoals rode wouw, zwarte wouw, oehoe, raaf, boomvalk, vleermuizen en wilde kat zijn er vanuit reguliere natuurbeheersubsidies weinig mogelijkheden, omdat deze niet gebonden zijn aan een enkel natuurterrein, maar voor hun voedsel afhankelijk zijn van omliggende terreinen. Vanuit actieve soortenbescherming worden gericht beschermingsmaatregelen voor deze soorten genomen en onderzoeken gefinancierd om de kennis van deze soorten te vergroten.

4.3.3 Ontsnippering van infrastructuur

In het Limburgs Natuurprogramma 2023-2030 en het beleidskader Perspectief voor het Landelijk Gebied wordt het belang onderstreept van ecologische verbindingzones en ontsnippering voor soorten.

Een belangrijke bedreiging voor populaties van diersoorten is de versnippering van natuurgebieden en mortaliteit in het verkeer. In het Beleidskader Perspectief voor het Landelijk Gebied is aangegeven dat verbinding van geïsoleerde gebieden de robuustheid en veerkracht van habitats en soorten (en daarmee VHR doelbereik) kan versterken en dat derhalve mogelijke ecologische verbindingzones worden geïnventariseerd en hun belang worden geduïd. Daarbij wordt gekeken naar een combinatie met groenblauwe dooradering, agrarisch natuurbeheer, areaaluitbreiding en het ontwikkelen en inrichten van brede natuurlijke beekdalen. Ook ontsnipperingsmaatregelen bij infrastructuur worden in beeld gebracht en er zal gekeken worden welke groene verbindingen langs infrastructuur bijdragen aan VHR doelbereik.

De ontsnippering richt zich specifiek op het opheffen van barrières bij infrastructuur. Het hoeft daarbij niet alleen om landgebonden soorten te gaan. Zo kan ook met de aanleg van laanbomen gezorgd worden voor vliegroutes voor vleermuizen die leefgebieden van vleermuizen met elkaar kunnen verbinden. Daarnaast kunnen passages verbeterd worden voor optrekkende vissen.

Een belangrijk ontsnipperingsproject waarnaar onderzoek plaatsvindt betreft de mogelijke aanleg van het ecoduct Niswilderbeusch dat niet alleen voor een Habitatsoort als wilde kat een veilige oversteekplaats moet bieden maar ook door het verminderen van aanrijdingen met wild, de verkeersveiligheid zal verbeteren. Studies zijn nog nodig naar de constructievorm van het kunstwerk, stikstof en landschappelijke inpassing op basis waarvan een gedetailleerdere kostenraming gemaakt kan worden. Eerst zal geïnventariseerd worden met welke middelen en instrumenten de financiële haalbaarheid van de realisatie van het ecoduct gerealiseerd kan worden.

Op andere locaties langs provinciale wegen worden in het kader van natuurinclusief wegbeheer en wegaanleg, reconstructie en onderhoud waar mogelijk ontsnipperingsmaatregelen meegenomen. Recentelijk is dat gebeurd voor de reconstructie N271 Milsbeek-Plasmolen-Mook waar maatregelen zijn genomen ten behoeve van de das en bij de N278 waar dassenmaatregelen worden genomen en een viaduct is aangepast voor prioritaire soorten zoals de geelbuikvuurpad en eikelmuis. In de tussentijd zal onderzocht worden of er specifiek voor prioritaire soorten, knelpunten op andere provinciale wegen zijn die niet kunnen wachten op het meeliften op een reconstructie of onderhoud.

Voorts ligt het in de bedoeling een aanbesteding te doen om de digitale informatievoorziening ten aanzien van wildaanrijdingen en faunavoorzieningen te verbeteren.

4.3.4 Noodhulp zieke of gewonde beschermde inheemse wilde dieren

De afgelopen jaren werd in Limburg het vervoer en de opvang van zieke of gewonde beschermde inheemse wilde dieren gesubsidieerd. De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft in 2022 aangegeven dat de provincies een rol vervullen bij de wildopvang vanwege de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheid voor natuurbeheer bij de provincies. Soms worden ook prioritaire soorten zoals oehoe's weer opgelapt en in vrijheid gesteld na herstel. Voor de provincie Limburg speelt het opvangcentrum in het Belgische Opglabbeek daarin een belangrijke rol. De subsidie voor vervoer/opvang van zieke/gewonde wilde beschermde dieren wordt gedurende deze collegeperiode derhalve voortgezet (2024 t/m 2027). Het College draagt daarmee bij aan een natuurinclusieve samenleving, waarbij vrijwilligers worden ondersteund en een maatschappelijke basis voor goede zorg voor de wilde dieren in Limburg wordt gelegd.

4.3.5 Soortenbescherming door, voor en met vrijwilligers

Het vijfde speerpunt binnen het Programma Actieve Soortenbescherming betreft de soortenbescherming door vrijwilligers. Het gaat dan vooral om initiatieven die ontplooid worden door, voor en met vrijwilligers. Een mooi voorbeeld is het Platform Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad. In dit platform worden al meer dan 25 jaar kennis en ervaringen uitgewisseld tussen vrijwilligers, beroepsprofessionals en terreinbeheerders over deze twee soorten en worden vrijwilligers aangemoedigd om deel te nemen aan onderzoeken, excursies en werkdagen waarop beheer en onderhoud plaatsvindt aan poelen. Maar het kan ook gaan om lokale initiatieven om een broedstoof voor het vliegend hert of een huiszwaluwtil te realiseren of initiatieven om prioritaire soorten op een educatieve wijze onder de aandacht te brengen van bij voorkeur een jong publiek. Andere voorbeelden zijn initiatieven waarbij studenten betrokken worden bij onderzoeken en daaruit voortvloeiende publicaties die betrekken hebben op Limburgse soorten.

5. Samenwerking en kennisuitwisseling

5.1 Samenwerking en kennisuitwisseling binnen de landsgrenzen

De samenwerking met maatschappelijke partners wordt gecontinueerd waar dat leidt tot verbetering van de gunstige staat van soorten. Het gaat dan niet alleen om de bekende TBO's maar ook om bijvoorbeeld agrariërs, onderzoeksinstellingen, andere overheden en vrijwilligers. Met name de samenwerking met agrariërs willen we verder intensiveren. De hoge opkomst bij bijeenkomsten zoals van het "Platform Geelbuik- en Vroedmeesterpad", de Genootschapsdag en de Ecotops in de Nationale Parken tonen de belangstelling onder een breed publiek om kennis over natuur en soorten in het bijzonder te delen. Dit bleek eens te meer bij het door de provincie georganiseerde Limburgs Soorten Symposium op 15 februari 2023 dat met ruim 200 deelnemers en de grote diversiteit aan organisaties een groot succes bleek te zijn. Met al deze bijeenkomsten houden we het enthousiasme vast van iedereen die aan projecten werkt, werven we nieuwe personen of instanties die mee willen doen, en kunnen we het programma bijsturen. In 2027 zullen we wederom een Soortensymposium organiseren waarbij wordt stil gestaan bij de voortgang van het soortenbeleid en het bijbehorende programma.

Gemeenten, Waterschap Limburg, ProRail en Rijkswaterstaat hebben net als de provincie een verantwoordelijkheid als het gaat om de duurzame instandhouding van soorten. Zij beheren grote oppervlakten waar flora en fauna leven zoals wegbermen, dijklichamen, wateren en slootkanten. Soms zijn ze ook eigenaar van gronden waar natuurwaarden aanwezig zijn al dan niet in combinatie met een andere functie zoals bijvoorbeeld drinkwaterwinning.

Hoewel geregeld overleg met deze organisaties plaatsvindt over natuur, gaat het daarbij vaak over zaken die op het pad van de passieve soortenbescherming liggen. De nieuwe Omgevingswet geeft aanleiding om met genoemde partijen aan tafel te zitten om te onderzoeken of er ook op een pro-actieve wijze projecten op het gebied van soortenbescherming geïnitieerd kunnen worden. We werken samen met deze partijen om tot goede resultaten te komen en onderzoeksresultaten over soorten met deze partijen te delen. De Subsidieregeling Actieve Soortenbescherming kan een instrument zijn dat gemeenten kan stimuleren om binnen hun gemeentegrenzen maatregelen te nemen voor bedreigde soorten. Zo hebben de gemeenten Roermond en Landgraaf nieuwe poelen gerealiseerd voor soorten als knoflookpad, rugstreeppad en kamsalamander en heeft de gemeente Echt-Susteren een subsidie gekregen om maatregelen in het Haeselaarsbroek te nemen voor de gewone bronlibel en boomkikker.

Met andere provincies zijn contacten die bijvoorbeeld voortvloeien uit initiatieven die landelijk geïnitieerd worden. Daarnaast kan het nodig zijn specifiek voor soorten die aan weerszijden van een provinciegrens voorkomen, contact te leggen met in ons geval Noord-Brabant en Gelderland. Zo is er met de provincie Gelderland contact over het vliegend hert en het soortbeschermingsproject van de zadelsprinkhaan.

De directe contacten met het ministerie van LNV ten aanzien van actieve soortenbescherming richt zich voor wat betreft soorten tot op heden voornamelijk op de hamster en – in verband met de dodelijke schimmelziekte Bsal – de vuursalamander of bijvoorbeeld het opstellen van een Rode Lijst voor een soortgroep. Op landelijk niveau zijn er contacten geweest en zijn webinars bijgewoond over de trend van soorten. Deze coalitieperiode zullen de contacten met instanties als CBS en de PGO's verder geïntensiveerd worden omdat ze waardevolle informatie aandragen over de trends in populatieontwikkeling en verspreiding van soorten en soortgroepen. Eind april heeft bij de provincie Noord-Holland een sessie plaatsgevonden waarin Sovon en WEnR, samen met een delegatie van LNV Team VHR-NPLG, de plannen voor het realiseren van de VHR-doelen van de provincie hebben besproken. Sovon en WEnR hebben aangegeven deze manier van 1-op-1 advisering voor elke provincie verder te faciliteren. LNV, team VHR-NPLG is nu in overleg met Sovon en WEnR om deze

serie VHR-PPLG 'spreekuren' in te richten. In zo'n spreekuur kunnen provincies inhoudelijk advies inwinnen over de invulling van de VHR-opgave in hun eigen provincie. De intentie is om daar als provincie Limburg aan deel te nemen.

In de verleende opdrachten en subsidies nemen we de voorwaarden op dat de resultaten van onderzoek naar en de uitvoering van maatregelen voor soorten worden gepubliceerd in het Natuurhistorisch Maandblad of elders, zodat een breed publiek hiervan kennis kan nemen. Daarnaast willen we bijdragen aan publicaties over soorten die bijdragen aan het behoud daarvan of die ondersteunend kunnen zijn aan het soortenbeleid.

We doen een beroep op en stimuleren het zelforganiserend vermogen van de samenleving en de betrokkenheid van mensen bij hun directe leefomgeving. Het gaat er daarbij om dat lokale betrokkenen (zowel bewoners, gebruikers, grondeigenaren als soortenorganisaties en terreinbeherende organisaties) samenwerken door proactief de kansen en problemen in hun gebied in kaart te brengen met als doel (aansprekende en voor hun gebied typerende) kwetsbare plant- en diersoorten te beschermen. Stichting Het Limburgs Landschap faciliteert middels een steunpunt vrijwilligers met kennis en materieel.

5.2 Versterking kennisuitwisseling over de grenzen

Natuur houdt niet op bij onze landsgrens. Sommige planten en dieren vormen zelfs aan weerszijden van de landsgrens één populatie. Dat geldt bijvoorbeeld voor de ringslang die aan weerszijden van de Worm voorkomt, het vliegend hert rond Noorbeek of de wilde kat in de Vijlenerbossen en het Aachenerwald. Kennisuitwisseling vindt ook plaats zoals in het Platform Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad waarin met regelmaat Duitse en Belgische partners aanschuiven. Ten aanzien van deze zelfde soorten loopt momenteel ook een grensoverschrijdend Europees project, Life-BOVAR.

Voortzetting en verdere intensivering van de samenwerking met onze Belgische en Duitse burens is wenselijk. Kennisuitwisseling kan uiteindelijk zorgen voor effectiever en efficiëntere maatregelen voor soorten. Waar mogelijk en wenselijk zal de provincie Limburg ondersteuning bieden aan Europese fondsprojecten die door natuurorganisaties worden geïnitieerd zoals een lopende aanvraag voor het Life Hastag project voor het vliegend hert en een Life project voor de hamster.

Andere soorten waarvoor contacten zijn gelegd, zijn de eikelmuis (met België), het donker pimperlblauwtje (Duitsland), het vliegend hert (België) en de hamster (België en Duitsland).

Kennisuitwisseling en kennisinbreng van soorten vindt ook plaats bij initiatieven die niet direct gericht zijn op één specifieke soort maar wel degelijk een positieve impact kunnen hebben op soorten zoals de conferentie van het Infrastructure and Ecology Network Europe (IENE) die september 2024 in Praag heeft plaats gevonden en waarbij kennis is uitgewisseld op het gebied van ontsnippering of het Belgische initiatief voor het Grenzeloos Bocageland. Door een grensoverschrijdende inspanning heeft dit 13 oktober 2023 geresulteerd in erkenning van de Vlaamse overheid als officieel Landschapspark. Van de Vlaamse financiële middelen die hierbij beschikbaar komen om het landschap te versterken, zullen ook soorten aan weerszijden van de grens profiteren. Met het Belgisch Provinciaal Natuurcentrum zijn contacten gelegd die verder uitgebouwd zullen worden. Ook het grensoverschrijdend milieuoverleg met Noordrijn-Westfalen waaraan behalve de provincie Limburg, de provincies Noord-Brabant, Gelderland en Overijssel deelnemen is een gremium waar onderwerpen op het gebied van actieve soortenbescherming aan de orde kunnen komen.

6. Financiën, subsidieregelingen, opdrachten en evaluatie

Sinds 2023 is structureel zo'n € 1.050.000,- jaarlijks beschikbaar voor Actieve Soortenbescherming. Soorten in en rondom Natura 2000-gebieden kunnen ondersteund worden met SPUK-middelen. Daarnaast wordt de instandhouding van soorten ondersteund vanuit de regelingen voor natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer. Het structurele budget wordt ingezet voor die soorten die niet gefinancierd kunnen worden met deze middelen. Buiten deze middelen zijn er EU-subsidiefondsen zoals LIFE en INTERREG. Daar waar externe partijen een beroep doen op cofinanciering door de provincie voor een Europees programma, zullen we dat waar mogelijk ondersteunen als daarmee een bijdrage wordt geleverd aan de doelstellingen van de actieve soortenbescherming, waarbij de prioritering van soorten uit paragraaf 4.2 en de speerpunten uit paragraaf 4.3 richtinggevend zijn.

6.1 Verdeling budget Actieve Soortenbescherming

Het jaarlijkse budget van zo'n € 1.050.000 voor Actieve Soortenbescherming wordt verdeeld over:

1. Opdrachten;
2. Subsidies op grond van de Nadere Subsidieregels Actieve Soortenbescherming (2024-2027);
3. Subsidies op grond van de Subsidieregeling Noodhulp zieke, verweesde of gewonde beschermde inheemse wilde dieren;
4. Incidentele subsidies en bijdragen aan projecten die worden gefinancierd met Europese fondsen, bijvoorbeeld Interreg of Life.

Opdrachten hebben hierbij de prioriteit boven subsidies omdat ze gebaseerd zijn op een analyse van projecten die noodzakelijk zijn voor het soortenbeleid. Echter sommige projecten worden door gemeenten of individuen of verenigingen of stichtingen zonder winstoogmerk uitgevoerd. Daarvoor is de subsidieregeling een geschikt instrument.

Een voordeel van een subsidieregeling boven een aanbesteding is dat deze ook voorziet in een cofinanciering. Daarnaast kan een subsidie ook een vliegwieleffect hebben waarbij meerdere partijen participeren en bijdragen wat het draagvlak voor zo'n project meteen vergroot. Tenslotte geeft een subsidieregeling ook meer kansen voor de gewone burger en vrijwilligers om projecten aan te dragen.

6.2 Nadere Subsidieregels Actieve Soortenbescherming

De Nadere Subsidieregels Actieve Soortenbescherming 2022-2024 hebben duidelijk in een behoefte voorzien. Zo'n 24 aanvragen zijn gehonoreerd. Het zijn projecten die een belangrijke bijdrage leveren aan de soortbescherming. Verwezen wordt daarbij naar de rapportage die is gemaakt ten behoeve van het Limburgs Soortensymposium in 2023. De huidige regeling wordt door het bereiken van het budgetplafond ingetrokken. Om de continuïteit van het soortenbeleid te waarborgen wordt een nieuwe regeling opengesteld: "Nadere Subsidieregels Actieve Soortenbescherming 2024-2027" waar wederom subsidie-aanvragen voor projecten kunnen worden ingediend. De regeling wordt gelijktijdig met dit programma ter besluitvorming aan het college van gedeputeerde staten voorgelegd, met gereserveerd budget van 2024 en 2025. De huidige regeling voorziet in tenminste 5% cofinanciering. Tot maximaal 95% van het gevraagde budget wordt vanuit de provincie gesubsidieerd. Voorgesteld wordt om deze verdeling in de nieuwe subsidieregeling voort te zetten en daarbij de in paragraaf 4.2 genoemde maatregelen voor subsidie in aanmerking te laten komen:

1. Onderzoek (inclusief monitoring, mits die niet al plaatsvindt vanuit bijvoorbeeld het Netwerk Ecologische Monitoring, NEM);
2. Inrichtings- en beheermaatregelen;

3. Kennisoverdracht/communicatie (waaronder educatie);
4. Kweek- of fokprogramma's wat kan resulteren in repopulatietrajecten of bijplaatsen.

6.3 Subsidieregeling Noodhulp zieke, verweesde of gewonde beschermde inheemse wilde dieren

Een deel van het budget van actieve soortenbescherming wordt per 2024 jaarlijks gereserveerd voor noodhulp zieke, verweesde of gewonde beschermde inheemse wilde dieren. GS is 19 december 2023 akkoord gegaan met een financiële dekking van €125.000 per jaar vanaf 2024 voor een periode van 4 jaar vanuit het budget voor Actieve soortenbescherming voor een subsidieregeling voor noodhulp aan in het wild levende dieren.

6.4 Incidentele subsidies

De naam van dit soort subsidies geeft al aan dat dit soort subsidies slechts in uitzonderlijke gevallen worden verstrekt, bijvoorbeeld als de criteria in de Nadere Subsidieregels Actieve Soortenbescherming niet van toepassing zijn maar het project wel een bijdrage levert aan de doelstellingen van het Actief Soortenbeleid. Een andere situatie waarbij een incidentele subsidie verstrekt kan worden is dat bijvoorbeeld het plafond is bereikt en er dus geen aanspraak op de subsidieregeling gemaakt kan worden en het project niet kan wachten op de openstelling van een nieuwe structurele subsidieregeling.

6.5 Begroting Programma Actieve Soortenbescherming

Op hoofdlijnen ziet de jaarlijkse begroting van Actieve Soortenbescherming er uit zoals aangegeven in tabel 6.5.A. Afhankelijk van de geplande omvang van opdrachten kan de bijdrage aan de post "Nadere Subsidieregeling Actieve Soortenbescherming en Incidentele subsidies en bijdragen aan bv Interreg of Life", hoger of lager zijn.

Tabel 6.5.A. Jaarlijkse begroting 2024-2027 (cijfers zijn afgerond en niet geïndexeerd)

	2024	2025	2026	2027
A. Structureel budget Programma Actieve Soortenbescherming	€ 1.050.000,-	€ 1.050.000,-	€ 1.050.000,-	€ 1.050.000,-
B. Reeds aangegane verplichtingen uit eerdere opdrachten (stand 6 september 2024)	€ 622.000,-	€ 165.000,-	€ 100.000,-	€ 100.000,-
C. Subsidieregeling Noodhulp zieke, verweesde of gewonde beschermde inheemse wilde dieren	€ 125.000,-	€ 125.000,-	€ 125.000,-	€ 125.000,-
Te besteden gelden voor opdrachten en subsidies (A-B-C)	€ 303.000,-	€ 760.000,-	€ 825.000,-	€ 825.000,-

6.6 Monitoring en evaluatie

Er wordt een aantal momenten ingebouwd om de resultaten van projecten te monitoren en te evalueren. Bij zowel opdrachten als bij subsidie-projecten wordt door de projectleiders van de provincie de vinger aan de pols gehouden omtrent de voortgang van de projecten. Dat kan gebeuren door het beoordelen van tussenrapportages of veldbezoeken. Waar nodig wordt bij projecten bijgestuurd. Van de eindrapportages wordt beoordeeld of deze voldoen aan de uitvraag of in het geval van subsidies, de aanvraag. Zeker in het geval van projecten waar uitvoeringsmaatregelen worden getroffen zal de projectleider zich ook in het veld een beeld moeten vormen en een oordeel moeten vellen over de wijze waarop de maatregel is uitgevoerd. Soms zijn effecten op soorten op korte termijn zichtbaar maar in sommige gevallen zullen effecten pas op middellange of lange termijn zichtbaar zijn.

In 2023 is bij het Limburgs Soortensymposium een gebundelde rapportage met een samenvatting van alle projecten uitgebracht. In 2027 willen we wederom een soortensymposium organiseren waarin de resultaten van projecten van de afgelopen jaren worden gepresenteerd.

Aan het einde van deze coalitieperiode wordt ook met de Europese Natuurherstelwet in het achterhoofd, geëvalueerd wat de projecten en het Programma Actieve Soortenbescherming als geheel hebben bijgedragen aan de doelstelling om een verbetering van 30% VHR doelbereik te realiseren (zie Beleidskader Perspectief voor het Landelijk Gebied en bijbehorende doelenboom). Voor de evaluatie zal in de begroting van 2026 en 2027 geld worden gereserveerd. De resultaten van de diverse projecten zullen in 2027 gepresenteerd worden op een nieuw Limburgs Soortensymposium.

Bijlagen

Bijlage 1 Internationale en nationale kaders

1.1 Internationaal

Internationaal gezien zijn er vele verdragen en richtlijnen gericht op de bescherming van soorten. Voor Limburg is de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) van belang. Omdat beiden zijn geïmplementeerd in de Wet Natuurbescherming en heden in de Omgevingswet worden ze hier niet verder uitgediept. Onderstaand is wel een tabel opgenomen van soorten van Bijlage II van de Habitatrichtlijn en Bijlage I van de Vogelrichtlijn waarvoor in Limburg beschermde gebieden zijn aangewezen.

Tabel B.1.1.A Soorten waarvoor in Limburg beschermde Natura 2000-gebieden zijn aangewezen

Bijlage II Habitatrichtlijn	
Ingekorven vleermuis	Abdij Lilbosch & voormalig Klooster Mariahoop, Bemelerberg en Schiepersberg, Geuldal, Savelsbos, Sint Pietersberg & Jekerdal
Meervleermuis	Bemelerberg en Schiepersberg, Geuldal, Savelsbos, Sint Pietersberg & Jekerdal
Vale vleermuis	Bemelerberg en Schiepersberg, Geuldal, Savelsbos, Sint Pietersberg & Jekerdal
Bever	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven, Bunder- en Elslooërbos, Geuldal, Sint Pietersberg & Jekerdal, Grensmaas, Leudal, Maasduinen, Roerdal, Swalmdal
Geelbuikvuurpad	Bemelerberg en Schiepersberg, Geuldal
Kamsalamander	Bemelerberg en Schiepersberg, Brunsummerheide, Maasduinen, Geuldal, Meinweg, Roerdal
Beekprik	Geuldal, Meinweg, Roerdal
Bittervoorn	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven, Deurnsche Peel & Mariapeel, Leudal, Roerdal
Grote modderkruiper	Roerdal
Kleine modderkruiper	Deurnsche Peel & Mariapeel, Maasduinen, Leudal, Weerter- en Budelerbergen & Ringselven
Rivierdonderpad	Maasduinen, Leudal, Geuldal, Grensmaas, Maas bij Eijsden, Roerdal, Swalmdal
Rivierprik	Grensmaas, Maas bij Eijsden, Meinweg
Vlagzalm	Grensmaas, Maas bij Eijsden
Zeeprik	Roerdal
Gevlekte witsnuitlibel	Maasduinen
Gaffellibél	Swalmdal, Meinweg, Roerdal
Donker pimperlblauwtje	Roerdal
Spaanse vlag	Bemelerberg en Schiepersberg, Bunder- en Elslooërbos, Geuldal, Savelsbos, Sint Pietersberg & Jekerdal
Vliegend hert	Geleenbeekdal, Geuldal, Noorbeemden & Hoogbos, Savelsbos, Sint Jansberg
Nauwe korfslak	Geleenbeekdal
Zeggekorfslak	Geleenbeekdal, Roerdal, Sint Jansberg, Swalmdal
Drijvende waterweegbree	Maasduinen, Meinweg, Sarsven en De Banen
Bijlage I Vogelrichtlijn (b = broedvogel, n-b = niet broedvogel)	
Blauwborst (b)	Deurnsche Peel & Mariapeel, Grootte Peel
Boomleeuwerik (b)	Meinweg, Weerter- en Budelerbergen & Ringselven
Dodaars (b)	Deurnsche Peel & Mariapeel, Grootte Peel, Maasduinen
Geoorde fuut (b)	Grootte Peel, Maasduinen
Nachtzwaluw (b)	Deurnsche Peel & Mariapeel, Meinweg, Weerter- en Budelerbergen & Ringselven, Maasduinen
Porseleinhoen (b)	Grootte Peel
Roodborsttapuit (b)	Deurnsche Peel & Mariapeel, Grootte Peel, Meinweg, Weerter- en Budelerbergen & Ringselven, Maasduinen
Zwarte Specht (b)	Maasduinen
Grauwe Klauwier (b)	Maasduinen
Oeverzwaluw	Maasduinen
Kolgans (n-b)	Deurnsche Peel & Mariapeel, Grootte Peel
Kraanvogels (n-b)	Deurnsche Peel & Mariapeel, Grootte Peel
Taigarietgans (n-b)	Grootte Peel
Toendrarietgans (n-b)	Deurnsche Peel & Mariapeel, Grootte Peel

De bovengenoemde soorten van bijlage II van de Habitatrichtlijn staan ook genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn. Dat betekent dat deze soorten ook buiten de aangewezen gebieden strikt beschermd zijn. In die bijlage IV staan ook nog soorten opgesomd waarvoor geen specifieke gebieden hoeven te worden aangewezen maar die wel een strenge Europese bescherming genieten. In onderstaande tabel zijn de voor Limburg belangrijke soorten opgenomen.

Tabel B.1.1.B Soorten van Bijlage IV Habitatrichtlijn waarvoor geen gebieden zijn aangewezen buiten de bovengenoemde soorten en de laatste 10 jaar in Limburg waargenomen (NDFF)

Soorten van alleen Bijlage IV		
Baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Rugstreeppad
Bechsteins vleermuis	Watervleermuis	Vroedmeesterpad
Bosvleermuis	Hamster	Gladde slang
Franjestaart	Hazelmuis	Muurhagedis
Gewone dwergvleermuis	Otter	Zandhagedis
Gewone grootoorvleermuis	Wilde kat	Oostelijke witsnuitlibel
Grijze grootoorvleermuis	Wolf*	Rivierrombout
Kleine dwergvleermuis	Boomkikker	Sierlijke witsnuitlibel
Laatvlieger	Heikikker	Teunisbloempijlstaart
Rosse vleermuis	Knoflookpad	Juchtleekever*
Ruige dwergvleermuis	Poelkikker	Vermiljoenkever*

*Deze soort staat ook op bijlage IV Habitatrichtlijn waarvoor gebieden aangewezen moeten worden.

Drie internationale verdragen worden hier wel verder besproken. De eerste en oudste betreft de Conventie van Bonn uit 1979 waaraan Nederland zich geïnteresseerd heeft. Dit VN-verdrag geeft aan dat ten aanzien van trekkende diersoorten de staat van instandhouding duidelijk kan (of, vanwege een ongunstige staat van instandhouding: moet) verbeteren als gevolg van internationale overeenkomsten. Specifiek voor Limburg gaat het daarbij om de in onze provincie aanwezige vleermuizen en vogels.

Het tweede verdrag van recente datum (2022) waaraan Nederland zich heeft geïnteresseerd betreft het VN-Biodiversiteitsverdrag van Montreal. Daarin zijn 23 doelen opgesomd om biodiversiteitsverlies in te perken. Daaronder:

- beheermaatregelen, om a. het uitsterven van bedreigde soorten te stoppen, b. voor instandhouding en herstel van, in het bijzonder bedreigde, soorten en c. om de genetische diversiteit binnen en tussen populaties in stand te houden en te herstellen;
- meer investeringen in bescherming van soortendiversiteit;
- bijna nul verlies van gebieden met hoge biodiversiteit tegen 2030 en vóór 2050 biodiversiteitsherstel;
- zorgen dat de best beschikbare gegevens, informatie en kennis toegankelijk zijn voor besluitvormers, praktijkmensen en het publiek met het oog op effectief en rechtvaardig bestuur en het beheer van de biodiversiteit en het bevorderen van communicatie, bewustmaking, onderwijs, monitoring, onderzoek en kennisbeheer;
- aanpak van invasieve uitheemse soorten ter bescherming van de biodiversiteit.

Het derde internationale kader is de EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030. De EU-biodiversiteitsstrategie omvat het per jaar toewijzen van € 20 miljard om de biodiversiteit te beschermen en te promoten via EU-fondsen, en met nationale en particuliere middelen. De EU wil hiermee een ambitieus mondiaal biodiversiteits-kader tot stand brengen. In het verlengde daarvan is de inmiddels van kracht geworden Europese natuurherstelwet van belang. Deze heeft rechtstreekse werking. De volgende punten voor actieve soortenbescherming zijn daarin belangrijk:

- het verplicht lidstaten tot het treffen van maatregelen binnen een bepaalde termijn voor ecosystemen op land en in water (ijkpunten zijn 2030 - 30% natuurherstel, 2040 – 60% natuurherstel en 2050 – 90% natuurherstel);
- lidstaten moeten in beeld brengen waar habitattypen voorkomen en wat hun kwaliteit is (90% in 2030, 100% in 2040);
- Herstel van bestuiverpopulaties, waarbij de achteruitgang uiterlijk in 2030 is gekeerd, waarna er sprake moet zijn van een stijgende trend tot aanvaardbaar niveau;

- Herstel van agrarische ecosystemen door vergroten biodiversiteit, maatregelen voor een stijgende trend van de weidevogels;
- Herstel bosccosystemen.

De Natuurherstelwet legt ook de focus op de natuur buiten Natura 2000 en het herstel daarvan en de doelstellingen voor bestuivers, biodiversiteit in het landelijk gebied, bos en stedelijke biodiversiteit zijn in de wet vastgelegd. Nederland zal uiterlijk twee jaar na inwerkingtreding een nationaal natuurherstelplan moeten indienen bij de Europese Commissie. Daarin staan de maatregelen voor de periode tot 2030 en met een doorkijk naar 2050. Maatregelen moeten binnen een bepaalde termijn getroffen worden waarbij veel van deze verplichtingen belegd zijn bij Gedeputeerde Staten van de provincies. Provincies kunnen geen invloed meer uitoefenen op de inhoud, maar wel op de uitvoering. Omdat de huidige inspanning voor Natura 2000 onvoldoende is om aan de wettelijke verplichtingen te voldoen, zal een extra inspanning nodig zijn.

1.2 Nationaal

Het belangrijkste wetsartikel voor de (actieve) soortenbescherming is vastgelegd in artikel 2.18 g 1° Omgevingswet. Daarin is opgenomen dat het provinciebestuur als verplichting heeft het behoud of herstel van dier- en plantensoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen, van hun biotopen en habitats, en van in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats, in overeenstemming met de internationaalrechtelijke verplichtingen. In Bijlage IX van artikel 11.54 Besluit activiteiten leefomgeving is een lijst van beschermde dier- en plantensoorten opgenomen naast de soorten die internationaal beschermd zijn (zie paragraaf 2.1). In onderstaande tabel zijn de beschermde soorten uit die bijlage opgenomen die de afgelopen 10 jaar in Limburg zijn waargenomen.

Buiten deze beschermde soorten is er voor de planten en vele diergroepen waaronder alle diergroepen in bovenstaande tabel, een Rode Lijst. Er zijn ook Rode Lijsten voor soortgroepen die niet in één van bovenstaande lijsten genoemd staan, zoals bijen, sprinkhanen en krekels, mossen, korstmossen, paddenstoelen, platwormen, steenvliegen, kokerjuffers, weekdieren en haften. Voorbeelden van soortgroepen waarvoor nog geen Rode Lijst is, zijn zweefvliegen (in de maak), mieren, wantsen en kevers.

Hoewel een aantal soorten van de Rode Lijst nationaal erg zeldzaam zijn, zijn de meeste soorten niet beschermd met verboden maar wel met een verplichting voor het provinciebestuur om maatregelen te nemen met het oog op de instandhouding. Sommige soorten komen in Nederland alleen in Limburg voor zoals Christoffelkruid en de boshommel. Andere soorten zijn ook Europees gezien zeldzaam zoals de kieuwpootkreeft. De Rode Lijsten zijn dus als richtlijn van belang bij de actieve soortenbescherming, dus bij het proactief nemen van maatregelen voor soorten waarvan de staat van instandhouding verbeterd dient te worden. Hoe meer bedreigd een soort is en hoger op de Rode Lijst, des te hoger zal de inspanning zijn voor maatregelen.

Op 9 april 2024 is een motie in de Tweede Kamer aangenomen waarin het kabinet gevraagd wordt om voorbereidingen te treffen voor een nationaal natuurherstelplan. Daarbij werd ook verwezen naar de in 2022 door de VN-lidstaten bereikte overeenstemming over het Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework dat Nederland verplicht invulling te geven aan de daarin gemaakte afspraken op het gebied van biodiversiteit en natuurherstel.

Tabel B.1.2.A Bijlage IX bij artikel 11.54 van het Besluit activiteiten leefomgeving (andere beschermde dier- en plantensoorten die niet op de Habitatrictlijn of Vogelrichtlijn staan)

Soorten die in Limburg de afgelopen 10 jaar niet zijn waargenomen (Nationale Databank Flora en Fauna, NDFF) en/of waarvan de habitat niet aanwezig is (bv zee) staan niet op onderstaande lijst.		
<i>Zoogdieren</i> Aardmuis Boommarter Bosmuis Bunzing Damhart Das Dwergmuis Dwergspitsmuis Edelhert Eekhoorn Egel Eikelmuis Gewone bosspitsmuis Grote bosmuis Haas Hermelijn Huispitsmuis Konijn Molmuis Ondergrondse woelmuis Ree Rosse woelmuis Steenmarter Tweekleurige bosspitsmuis Veldmuis Veldspitsmuis Vos Waterspitsmuis Wezel Wild zwijn Woelrat <i>Amfibieën</i> Alpenwatersalamander Bruine kikker Gewone pad Kleine watersalamander Meerkikker Middelste groene kikker Vinpootsalamander Vuursalamander <i>Reptielen</i> Adder Hazelworm Levendbarende hagedis Ringslang <i>Vissen en kreeften</i> Beekdonderpad Beekprik Elrits Europese rivierkreeft Gestippelde alver Grote modderkruiper Kwabaal	<i>Dagvlinders</i> Bruin dikkopje Bruine eikenpage Grote parelmoervlinder Grote vos Grote weerschijnvlinder Iepenpage Kleine ijsvogelvlinder Kommavvlinder Sleedoornpage Spiegeldikkopje Veldparelmoervlinder Zilveren maan <i>Libellen</i> Beekrombout Bosbeekjuffer Gevlekte glanslibel Gewone bronlibel Hoogveenglanslibel Kempense heidelibel <i>Kevers</i> Vliegend hert* <i>Planten</i> Akkerboterbloem Akkerdoornzaad Akkerogentroost Beklierde ogentroost Berggamander Bergnachtorchis Blaasvaren Blauw guichelheil Bokkenorchis Bosboterbloem Bosdravik Brave hendrik Bruinrode wespenorchis Dennenorchis Dreps Echte gamander Fanjegentiaan Geelgroene wespenorchis Getande veldsla Gevlekt zonneroosje Glad biggenkruid Gladde zegge Groene nachtorchis Groot spiegelklokje Grote bosaardbei Grote leeuwenklauw Kalkboterbloem Kalketrip Karhuizer anjer Karwijslelie Kleine wolfsmelk	<i>Planten (vervolg)</i> Kluwenklokje Korensla Kruiptijm Liggende ereprijs Muurbloem Naakte lathyrus Naaldenkervel Pijlscheefkelk Roggelelie Rood peperboomje Ruw parelzaad Schubvaren Schubzegge Smalle raai Spits havikskruid Stijve wolfsmelk Stofzaad Tengere distel Tengere veldmuur Trogamander Vliegenorchis Wilde ridderspoor Wilde weit Wolfskers Zinkviooltje
*Het Vliegend hert staat ook op bijlage II en IV Habitatrictlijn		

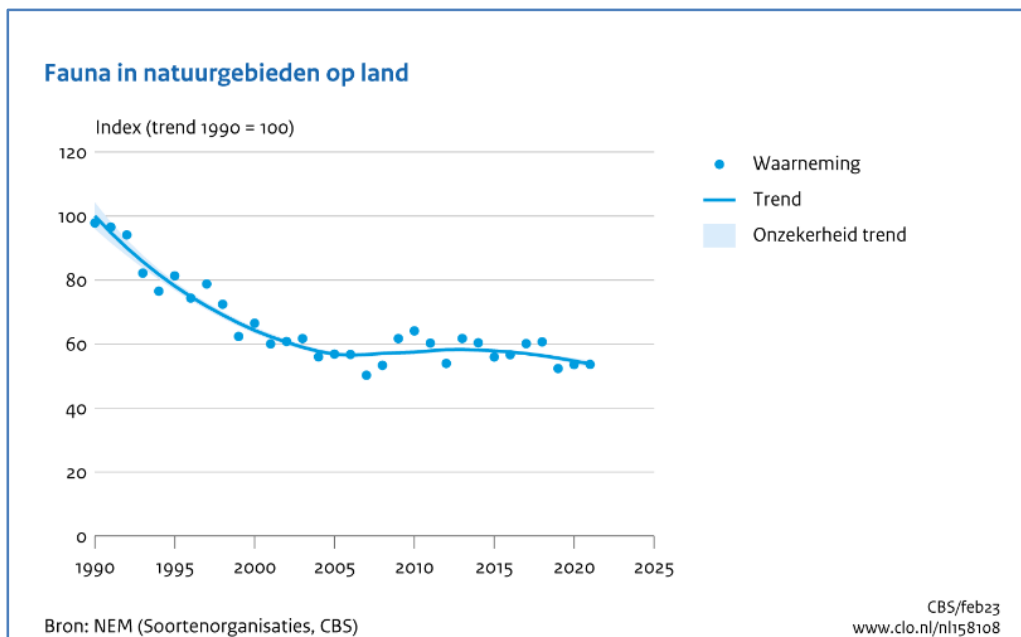
Bijlage 2 Trends biodiversiteit

Wereldwijd staat de biodiversiteit onder grote druk. Het VN-biodiversiteitsverdrag en de EU-biodiversiteitsstrategie zijn de weerslag van zorgen die internationaal leven. In Nederland worden vele soorten gemonitord. Het Compendium voor de Leefomgeving, het samenwerkingsverband van het CBS, het Planbureau voor de Leefomgeving, het RIVM en Wageningen University & Research publiceert periodiek een overzicht van de staat van soorten en soortgroepen. Hieronder wordt van een aantal een overzicht gegeven (gepubliceerd in 2023: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2022/52/actualisatie-provinciale-natuurindicatoren>). Het Living Planet Report 2023 van het Wereld Natuurfonds schetst een vergelijkbaar beeld. Onderstaande trends zijn van belang om antwoord te kunnen geven op beleidsvragen waarbij de indicatoren informatie geven over mate van doelbereik en de condities waar Rijk en provincies hun beleidsstrategieën op richten.

Als eerste wordt een overzicht gegeven van de landelijke trends gerelateerd aan de volgende indeling: natuurgebieden op land, agrarisch gebied, zoetwater en moeras, bos, open natuurgebieden en stad. Daarna wordt ingegaan op de Rode Lijst Indicator. Tenslotte wordt voor een aantal soortgroepen ingezoomd op de Limburgse situatie. De trends geven een belangrijke indicatie welke diergroepen en soorten de komende jaren specifieke aandacht behoeven in het actieve soortenbeleid.

2.1 Nationale trends per leefgebied

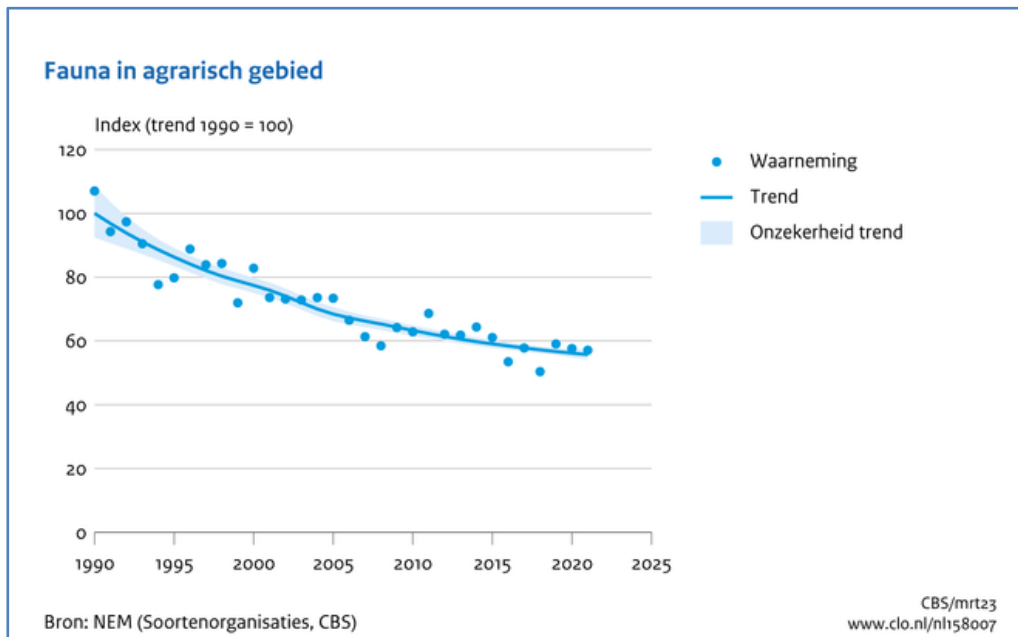
2.1.1 Fauna van natuurgebieden op land

Kenmerkende soorten zoogdieren, broedvogels, reptielen en vlinders van terrestrische natuurgebieden zijn sinds 1990 gemiddeld afgenomen. Typen natuurgebieden waarvan kenmerkende soorten zijn opgenomen in deze indicator zijn bos, hei, duin en extensief beheerde graslanden. Van de soorten die opgenomen zijn in deze indicator zijn er 34 vooruitgaan en 40 achteruit.

Er is een groot verschil tussen de ontwikkelingen in bossen en die in open natuurgebieden. In de bossen is de trend sinds 1990 stabiel, maar de laatste 12 jaar is een matige toename waar te nemen. In de open natuurgebieden is juist sprake van een afname van 50%, al is daar de laatste 12 jaar de trend gestabiliseerd. De trend van fauna in terrestrische natuurgebieden geeft een beeld dat consistent is met de Rode Lijst Indicator van landfauna.

2.1.2 Fauna van agrarisch leefgebied

Ook in het agrarisch gebied neemt het aantal soorten af maar is de achteruitgang forser dan de fauna in natuurgebieden op land. Van de 45 in deze indicator opgenomen soorten zijn 27 soorten achteruitgaan en 12 vooruit. Vooral broedvogels en dagvlinders gaan achteruit. Bij de zoogdieren houdt het aantal vooruitgaande, stabiele en achteruitgaande soorten elkaar in evenwicht.

In de periode vanaf 1990 namen veel broedvogels van het agrarisch gebied af. Van de 27 soorten 'boerenlandvogels' zijn 21 in aantallen achteruitgegaan, zijn 5 soorten toegenomen en is 1 soort gelijk gebleven. Sommige van de soorten die achteruit zijn waren ook in 1990 al zeldzaam. Maar ook van veel algemenere soorten als grutto, Kievit en scholekster zijn de aantallen afgenomen. Roodborsttapuit en putter zijn soorten die het meest zijn toegenomen.

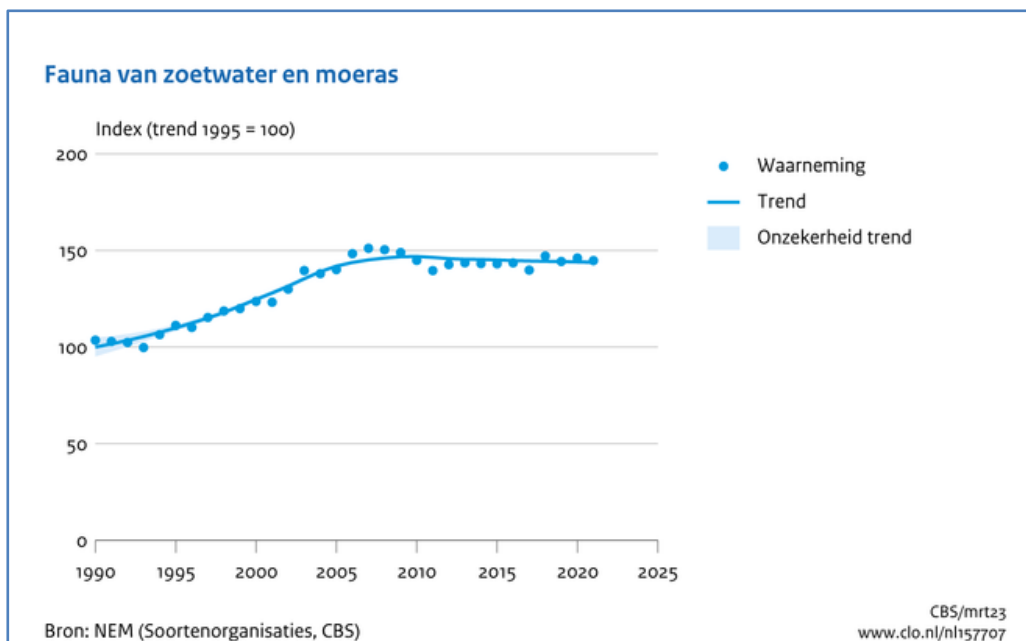
In de periode vanaf 1990 namen ook veel dagvlindersoorten van graslanden in populatieomvang af. Dat geldt voor grasland in agrarisch gebied, maar ook voor graslanden in natuurgebieden. Wanneer het gaat om zoogdieren heeft zich bij de das in de periode vanaf 1990 een duidelijk positieve ontwikkeling voorgedaan. Het aantal hamsters in Nederland is sinds de herintroductie in 2002 toegenomen, de soort is nog bedreigd. Van wezel, hermelijn en haas zijn de aantallen afgenomen.

Oorzaken in de negatieve trend worden gezocht in het verdwijnen van kleinschalige, extensieve landbouw door ruilverkaveling en schaalvergroting, het verdwijnen van randen en overhoekjes met nectarplanten, waardplanten, voedsel, schuilplaatsen en nestgelegenheid. Ook neemt het totale areaal grasland af.

2.1.3 Fauna van zoetwater en moeras

De diersoorten die voorkomen in zoet water en moeras zijn toegenomen sinds 1990. Er zijn 75 soorten vooruitgegaan en 42 achteruit. Er is gekeken naar de ontwikkeling van 136 soorten vissen, broedvogels, amfibieën, libellen, zoogdieren en vlinders. De laatste 12 jaar is de trend gestabiliseerd.

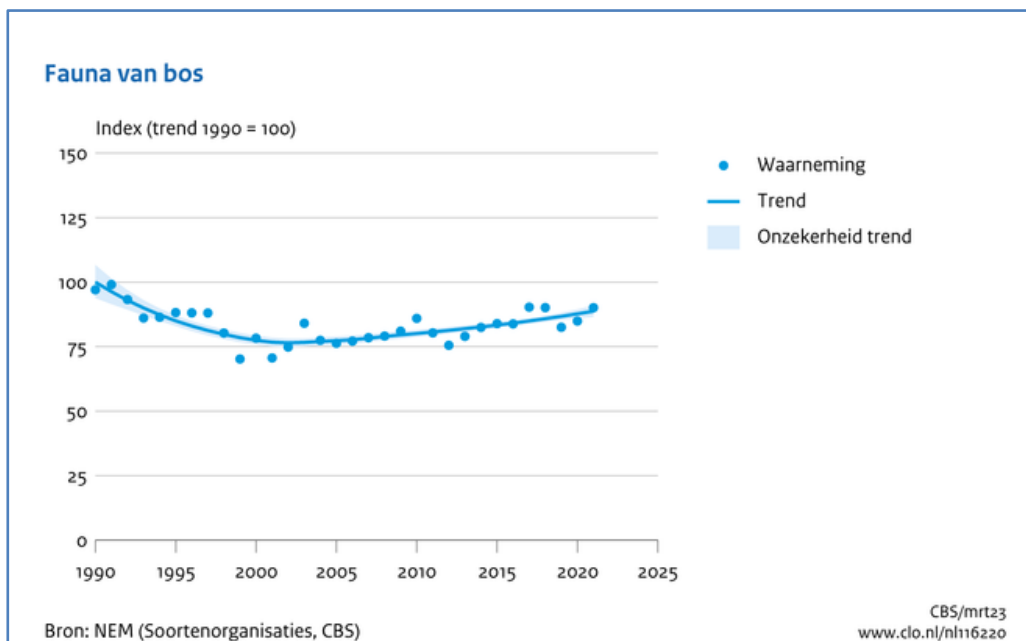
Een deel van de Nederlandse fauna is grotendeels of geheel afhankelijk van een goede kwaliteit van aquatische habitats, als rivieren, meren, kanalen en sloten. Het herstel van populaties van kenmerkende soorten dat is opgetreden na een lange periode van afname komt vooral door een verbeterde waterkwaliteit van de zoete wateren dankzij nationaal en internationaal milieubeleid, al gaat de verbetering langzaam en is die kwaliteit nog altijd niet voldoende.

Naast de verbeterde waterkwaliteit neemt het aantal natuurvriendelijke oevers toe, wat gunstig is voor vissen en libellen. Vissoorten moeten daarnaast het schonere water wel kunnen bereiken en dat kan alleen als er geen barrières tussen en binnen waterlopen bestaan. Daartoe worden steeds meer vispassages aangelegd die vissen helpen om van het ene naar het andere gebied te trekken

De broedvogels van moerassen namen gestaag toe. Ook de amfibieën namen sinds 1990 toe, maar nemen sinds 2008 weer af. Deze recente afname is vrijwel geheel toe te schrijven aan de vuursalamander, die bijna is verdwenen. Op de rugstreeppad na, die de laatste 10 jaar ook wat achteruit is gegaan, bleven de andere amfibieën stabiel of namen ze toe. De verbeterde waterkwaliteit heeft ook bijgedragen aan het succes van de herintroductie van de otter.

2.1.4 Fauna van bos

De trend van kenmerkende soorten van bossen is gemiddeld afgenomen sinds 1990. Vanaf 2001 is de trend echter weer aan het stijgen. De trend over de laatste 12 jaar vertoont een significante

toename. Van de soorten die opgenomen zijn in deze indicator zijn er 20 vooruitgaan sinds 1990 en 11 achteruit. Zes soorten zijn stabiel.

De Nederlandse bossen hebben afgelopen decennia flinke veranderingen ondergaan. Nieuwe bossen zijn aangelegd, vooral in de lager gelegen gebieden van Nederland. In de hoger gelegen gebieden van Nederland worden de bossen gemiddeld ouder en ontstaat er meer variatie in opbouw en blijft er meer dood hout liggen. Veel ongemengd naaldbos wordt omgevormd naar natuurlijker gemengd bos en loofbos. Hakhoutbossen, die ooit het merendeel van het Nederlandse bosareaal uitmaakten, zijn nu marginaal en vaak doorgeschoten en dichtgegroeid.

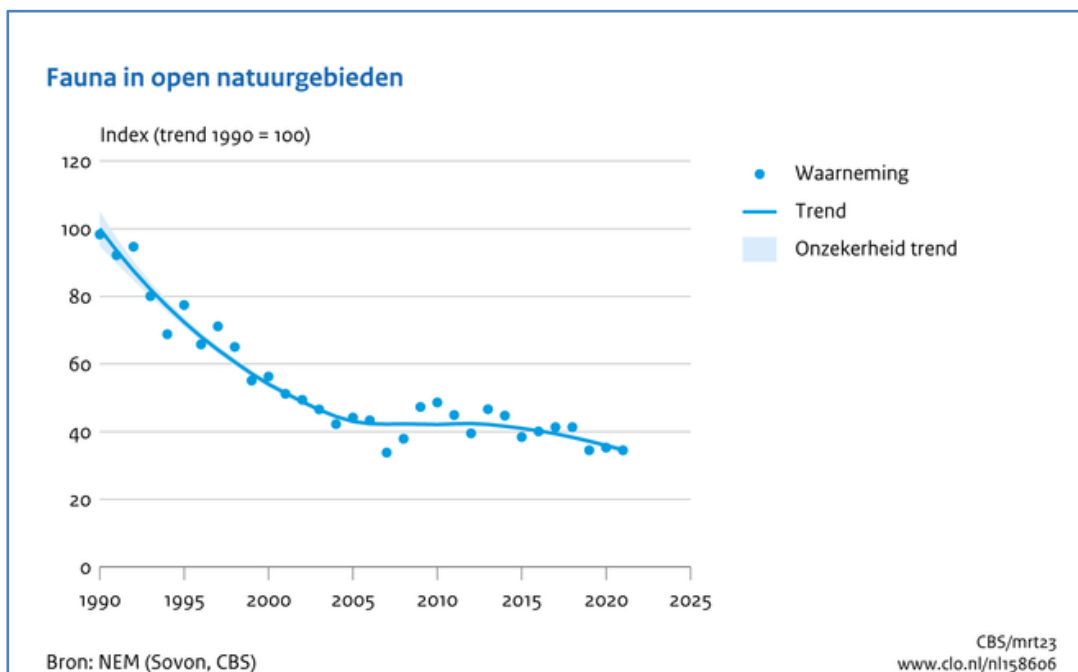
De aanleg van nieuwe bossen is voor sommige vogels voordelig. Andere soorten, waaronder holenbroeders, doen het goed in de oudere bossen. Enkele soorten van oudere bossen gaan echter juist achteruit, waaronder fluitier en zwarte specht. Ook enkele vogelsoorten van naaldbossen nemen af, mogelijk door omvorming van naaldbos naar loofbos. Roofvogels, zoals buizerd, havik en sperwer, nemen toe in bossen in laag Nederland, maar nemen af in bossen op hoge zandgronden, omdat ze daar weinig voedsel vinden van goede kwaliteit.

Sommige bosvlinders zijn de laatste decennia vooruitgegaan. Zo gaat een typische bossoort als de grote weerschijnvlinder de laatste jaren weer flink vooruit. Andere soorten doen het aanmerkelijk slechter. Zo kwam de kleine ijsvogelvlinder vroeger algemeen voor, maar nu veel minder. De keerzijde van het ouder worden van bossen is dat de hogere, dichtere begroeiing minder licht doorlaten en er ook minder open plekken in het bos zijn.

De kleine ijsvogelvlinder komt voor op open plekken en bosranden van vochtige loofbossen waarin zijn waardplant kamperfoelie voorkomt. Door het ontstaan van rechte bosranden door grootschalig bosbeheer krijgt kamperfoelie in dergelijke bossen minder kans. Verdroging is ook een oorzaak voor de afgenomen populatie van deze soort.

Van de zoogdieren in bossen nemen hazelmuis en rosse woelmuis toe. De eekhoorn neemt daarentegen af. Boombewonende vleermuizen profiteren van de nieuwe bossen.

2.1.5 Fauna in open natuurgebieden

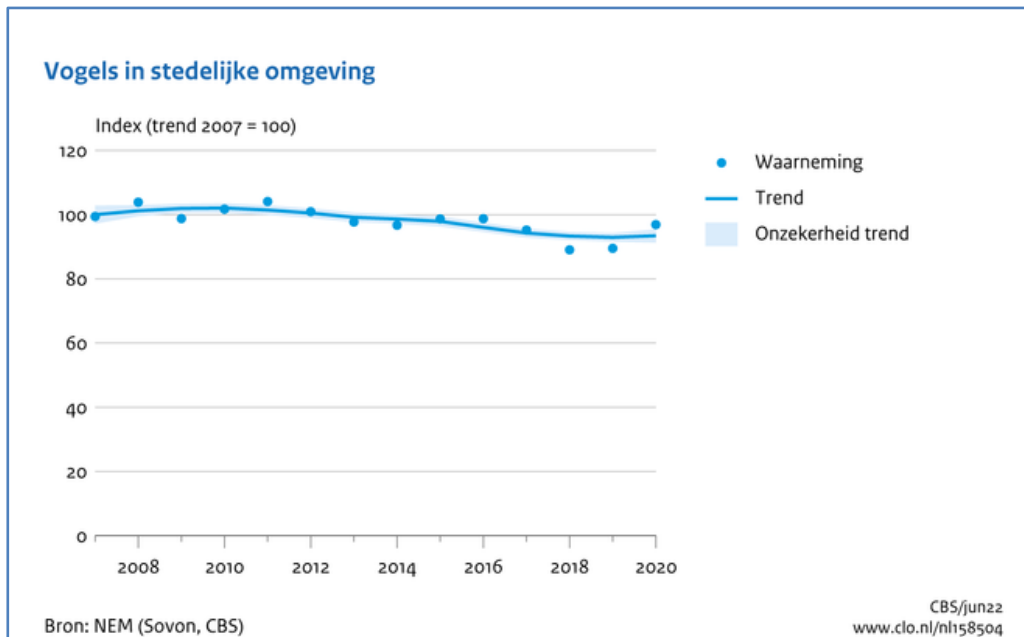

Sinds 1990 is er een afname in de diersoorten in de open natuurgebieden zoals hei en duin en extensief beheerde graslanden. De laatste twaalf jaar is nog steeds achtergang, maar de daling vond vooral plaats tussen 1990 en 2008. Als er naar individuele soorten wordt gekeken, blijkt dat er over de

gehele meetperiode 29 soorten achteruitgaan zijn gegaan en 12 vooruit. Zeven soorten kennen een stabiele trend.

De afname in open natuurgebieden komt met name doordat soorten van open natuurgebieden last hebben van het dichtgroeien met grassen en struiken. Soorten gebonden aan jonge successiestadia of heel open gebied verliezen daardoor leefgebied. Dit proces wordt versneld door een te hoge stikstofdepositie. Daarnaast speelt ook verdroging, verminderde dynamiek en een te klein oppervlak leefgebied een rol waardoor sommige karakteristieke soorten zijn afgenomen. Klimaatverandering, natuurherstel en natuurontwikkeling zijn mogelijk oorzaken voor de toename van sommige soorten.

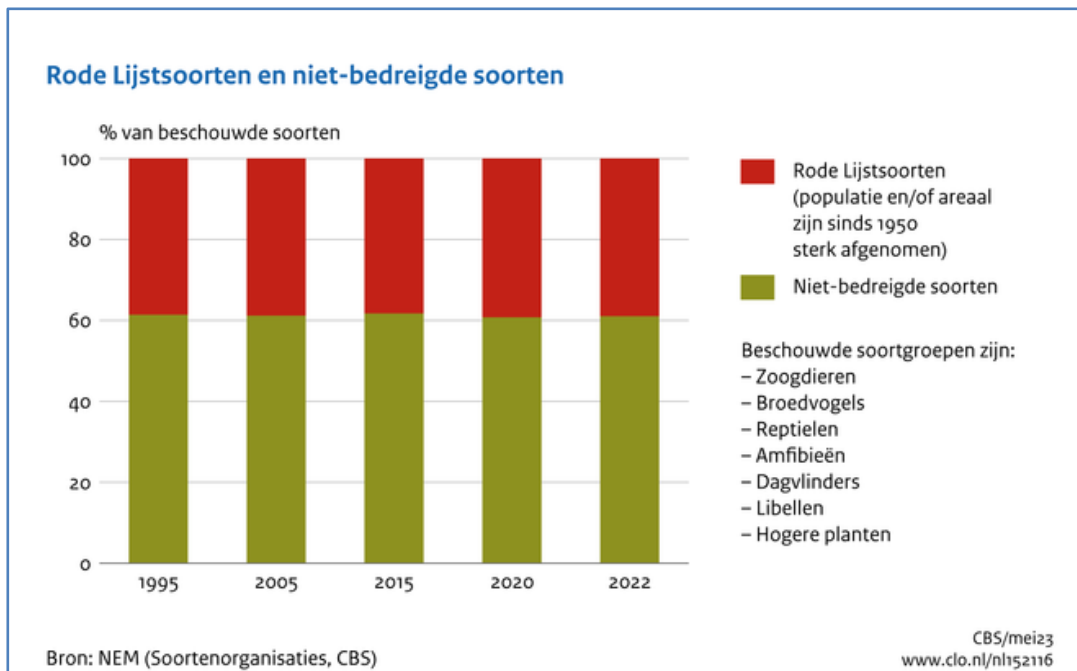
2.1.6 Vogels in stedelijk gebied

Voor de fauna in stedelijk gebied zijn er alleen gegevens met betrekking tot vogels. De gezamenlijke trend van 83 voorkomende vogelsoorten in stedelijk gebied daalt licht. Het gaat hierbij vooral om soorten van park/bos, struwelen en open groen/weiden. Ook kenmerkende vogels van bebouwing zoals huismus, spreeuw en gierzwaluw met uitzondering van de slechtvalk gaan achteruit. Water- en moerasvogels zijn de enige groep die duidelijk vooruit gaan.

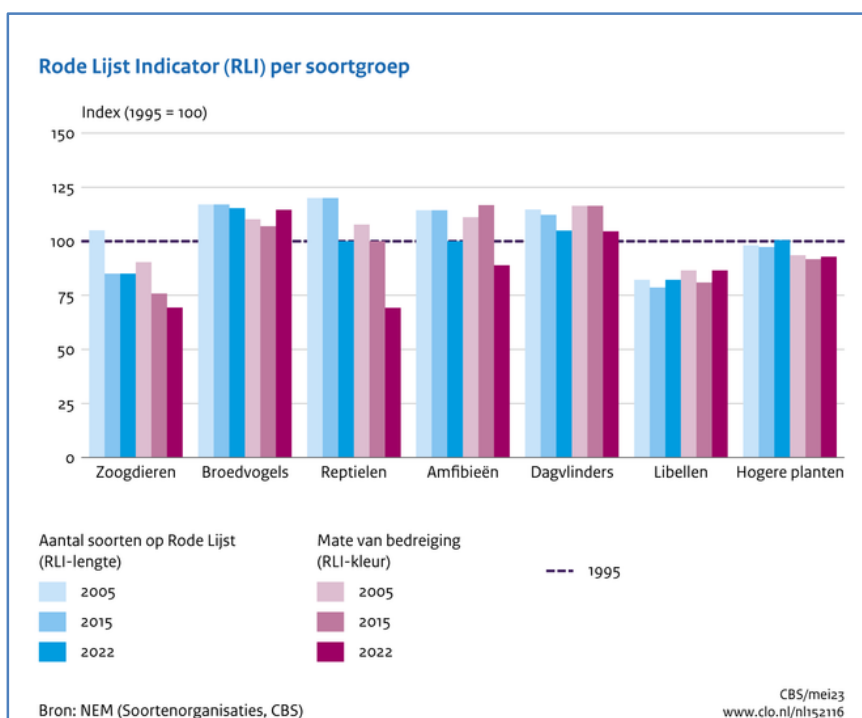
2.2 Rode Lijst Indicator

De Rode Lijst Indicator (RLI) sluit aan op de internationale verdragen die Nederland heeft geratificeerd, met name het Bern-verdrag, het Biodiversiteitsverdrag en de EU-biodiversiteitsdoelstelling. Deze verdragen moeten tegengaan dat inheemse soorten uit Nederland verdwijnen. De RLI wordt sinds een aantal jaren in de rijksbegroting opgenomen als maat voor veranderingen in de algehele biodiversiteit in Nederland.

De indicator in de bovenste figuur geeft het jaarlijkse percentage van een vaste set van 1771 soorten uit 7 soortgroepen weer, dat op basis van de trend en toestand in aantallen of verspreiding een bedreigde status heeft als berekend volgens de Nederlandse Rode Lijst methodiek. Het aantal bedreigde soorten is een indicator voor hoe de natuur ervoor staat. Bijna 40% van alle beschouwde soorten is in de jaren 90 van de vorige eeuw op de Rode Lijst geplaatst.

Het aantal soorten op de Rode Lijst is iets hoger dan ten tijde van het opstellen van de eerste Rode Lijsten in de jaren 90. Tot het jaar 2005 liep het aantal bedreigde soorten nog licht op, maar in de 10 jaar daarna herstelden populaties van een aantal dier- en plantensoorten enigszins en werden de Rode Lijsten iets korter. De recente stijging in het aantal bedreigde soorten en laat zien dat het herstel kwetsbaar is. De gemiddelde mate van bedreiging is iets afgenomen, maar de laatste jaren is deze weer iets opgelopen.

De figuur hierboven met de RLI per soortgroep laat zien dat vooral hogere planten, libellen en zoogdieren gemiddeld iets minder bedreigd sinds 1995, al heeft in recente jaren een aantal libellensoorten een ernstiger bedreigde status gekregen. Ook zijn een aantal plantensoorten de laatste jaren afgenomen in verspreidingsgebied, met een (negatieve) verandering in Rode Lijst-status tot gevolg. De overige soortgroepen laten ten opzichte van 1995 geen herstel zien, al is het aantal dagvlinders met een bedreigde status sinds 2005 wel afgenomen, en is de gemiddelde bedreiging van dagvlinders, amfibieën en reptielen t.o.v. 2005 iets lager.

Van de bedreigde soorten is na 2005 een aantal soorten ernstiger bedreigd geraakt, maar er zijn meer die vooruitgingen. Van de "kwetsbare" en "gevoelige" soorten zijn er 40 die verbeterden en 36 die verslechterden. Elf soorten die "ernstig bedreigd" of "bedreigd" waren in 2005 zijn in de periode t/m 2021 verder verslechterd, maar 50 soorten met deze classificaties zijn juist verbeterd. Juist de meest bedreigde soorten zijn er dus wat op vooruitgegaan. Daarbij komt dat er na 2005 meer soorten zijn teruggekomen (12) dan dat er zijn verdwenen (5).

2.2.1 Het belang van herstelmaatregelen

De afgelopen drie decennia zijn op grote schaal emissies van milieubelastende stoffen teruggedrongen, heeft er veel natuurherstel plaatsgevonden, is het areaal beschermde natuur gegroeid, en zijn milieu- en watercondities verbeterd.

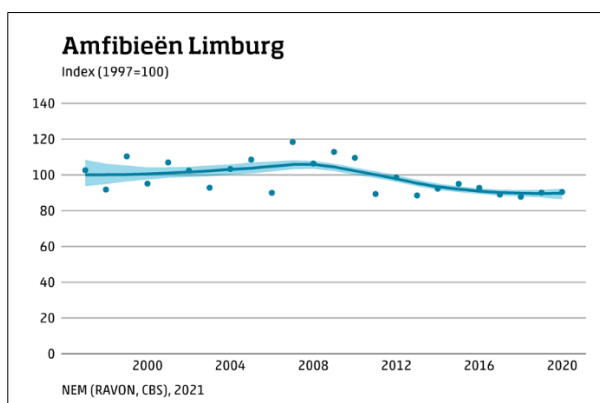
Deze verbeteringen hebben bijgedragen tot de terugkeer van een aantal soorten in Nederland waaronder de rivierrombout en heeft het herstel van kalkgraslanden waarschijnlijk mede geleid tot de terugkeer van de veldparelmoervlinder. Andere soorten zijn teruggekomen doordat ze zijn geïntroduceerd.

Na vele jaren waarin achteruitgang van de biodiversiteit is gemeld - of op zijn gunstigst een afvlakking van de achteruitgang - is er in Nederland de laatste jaren voorzichtige verbetering in de gemiddelde bedreiging van soorten te zien. De recente schommelingen laten zien dat het herstel fragiel is.

2.3 Trends in Limburg voor enkele soortgroepen

Onderstaand volgt een overzicht van de trends voor enkele soortgroepen specifiek voor Limburg. Per soortgroep verschilt de aanvangsperiode waarover de trend is berekend overigens. Deze zijn in de afzonderlijke figuren aangegeven. Er wordt veelal stil gestaan bij de trend van enkele bijlage II Habitatrichtlijnsoorten en Bijlage I Vogelrichtlijnsoorten waarbij wel wordt aangetekend dat voor de soorten die ook buiten Limburg voorkomen, de beschrijving is gebaseerd op de landelijke trend. De trends kunnen mogelijk ook gebruikt worden om in samenwerking met het CBS en de PGO's te toetsen in welke mate in Limburg een verbetering van 30% VHR doelbereik is gerealiseerd.

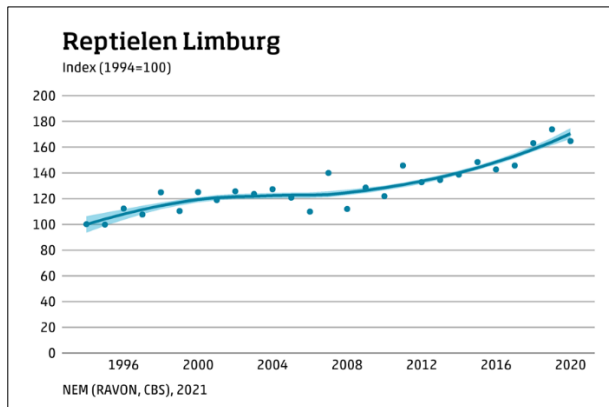
2.3.1 Amfibieën in Limburg

De dalende trend van amfibieën in Limburg wordt voor een groot deel bepaald door de kritische toestand van de vuursalamander. De vuursalamander is achteruitgegaan door een schimmelziekte, waardoor de populatie is gedecimeerd. Een ander groot probleem vormt het dichtslibben van voortplantingspoelen als gevolg van hevige stortbuien. De status van deze soort is daardoor in de

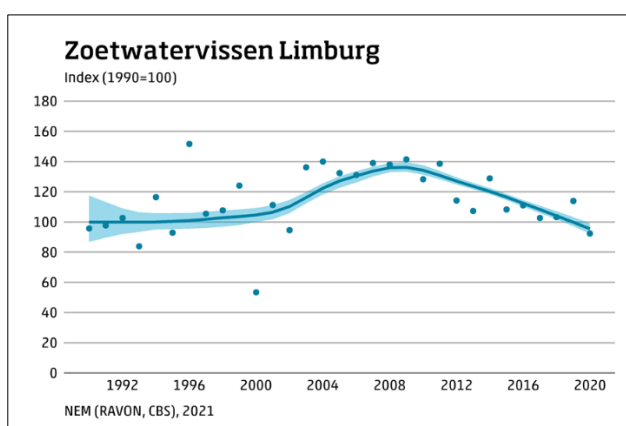
binnenkort nog te publiceren Rode Lijst 2023 gewijzigd van Bedreigd naar Ernstig Bedreigd. Boomkikker, geelbuikvuurpad en knoflookpad laten een positieve trend zien waarbij de oorzaak vooral ligt in herintroductie-programma's uit met name de laatste 10 jaar. De kamsalamander (bijlage II HR) laat landelijk een matige afname zien. Het komende decennium zal moeten blijken in hoeverre deze populaties in staat blijven zichzelf ook op langere termijn te handhaven en hoe het de soorten vergaat als ze geheel op eigen benen moeten staan.

2.3.2 Reptielen in Limburg

Reptielen laten in Limburg een toename zien. De sterke toename is vooral te wijten aan de muurhagedis. De vooruitgang van muurhagedis is een gevolg van habitattherstel én klimaatopwarming. De in 2024 geplande herintroductie van muurhagedissen in de ENCI-groeve moet zorgen voor een 2e kernpopulatie zodat bij een calamiteit zoals zich bij de vuursalamander heeft voorgedaan, het risico verkleind wordt dat een populatie dreigt uit te sterven. Toch is de situatie niet voor alle reptielen rooskleurig. De voortgaande klimaatopwarming, verdroging en de te hoge stikstofbelasting in de toch al versnipperde natuurgebieden liggen ten grondslag aan de verdere achteruitgang van adder en levendbarende hagedis. Voor de inheemse westelijke ringslang (*Natrix helvetica* ssp. *Helvetica*) komt de dreiging uit een geheel andere hoek. Hier bestaat het risico op hybridisatie met de niet-inheemse oostelijke ringslang (*Natrix natrix* ssp. *Natrix*).

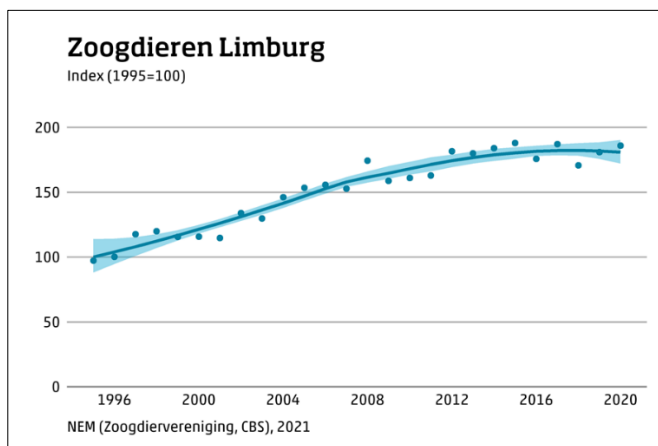
2.3.3 Zoetwatervissen in Limburg

De zoetwatervissen vertonen na een aanvankelijke stijging in het eerste decennium van 2000, een sterke daling in Limburg. Opmerkelijk is dat de trend zelfs sterker is dan dezelfde soorten landelijk bezien. Specifiek voor de bijlage II Habitatrichtlijnsoorten geldt voor de bittervoorn dat de trend over de laatste twaalf jaar landelijk dalende is. Voor het aanwijzen van de precieze oorzaak is het nog wat te vroeg. De droge, warme zomers van de laatste jaren zouden een rol kunnen spelen. De soort is voor haar voortplanting afhankelijk van zoetwatermosselen. Te intensief baggeren en schonen van

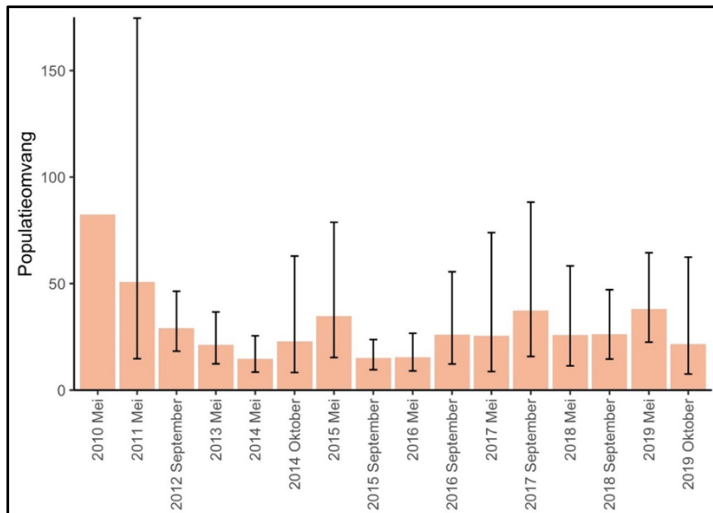
watgangen is nadelig doordat waterplanten en zoetwatermosselen verdwijnen. De recente landelijke trend van de beekprik is een matige toename (Visatlas 2022) - de trend van de rivierprik is niet bekend. De kleine modderkruiper is landelijk aanzienlijk toegenomen in de periode 1990-2015. De soort heeft waarschijnlijk geprofiteerd van de verbeterde waterkwaliteit sinds het einde van de 20e eeuw en slaagt er de afgelopen jaren in leefgebied te koloniseren. De habitat van de grote modderkruiper (verlandende wateren met een dikke modderlaag) is in de twintigste eeuw sterk afgenomen en in de praktijk moeilijk te beschermen. De laatste jaren is de soort echter niet verder afgenomen. De rivierdonderpad is in de 20e eeuw achteruitgegaan door verslechtering van de waterkwaliteit en het normaliseren van beken. Door verbeteringen in de waterkwaliteit en de aanleg van vistrappen gaat de soort inmiddels op sommige plaatsen weer vooruit. Elders is er echter achteruitgang doordat deze wordt verdrongen door exotische grondelsoorten. Per saldo is de trend momenteel stabiel, maar er is grote kans dat de soort gaat afnemen als de exoten zich verder uitbreiden. De beekdonderpad (bijlage II), die vroeger niet onderscheiden werd van de rivierdonderpad, komt alleen in Zuid-Limburg voor. De trend van deze soort is onbekend. Belangrijke aandachtspunten voor de komende jaren zijn de verslechterende waterkwaliteit en het droogvallen van waterlopen, het beheer van waterlopen en de opmars van niet-inheems vissoorten waaronder diverse grondelachtigen.

2.3.4 Zoogdieren in Limburg

De zoogdierenindex laat voor Limburg een duidelijke toename zien, die echter de laatste jaren wat afvlakt. Landelijk gezien gaan de zoogdieren gemiddeld vooruit. Deze landelijke toename is een weergave van 19 soorten die in de periode 1995-2020 in populatiegrootte zijn vooruitgegaan, 11 soorten die achteruit gingen en 4 soorten waarvan de populatie stabiel is gebleven. De toename van zoogdieren zet ook door in de laatste 10 jaar, maar is sterk afgevlakt. De landelijke indicator richt zich op 34 soorten zoogdieren, van de in totaal méér dan 70 inheemse soorten. De selectie betreft alleen landzoogdieren, inclusief een deel van de in Nederland voorkomende vleermuizen. Van de overige soorten zijn in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) nog onvoldoende gegevens voorhanden om trends in populatie-aantallen of verspreiding te berekenen. Het is echter niet waarschijnlijk dat er een heel ander beeld ontstaat als alle zoogdieren in de indicator zouden zijn opgenomen. Volgens de Atlas van de Nederlandse zoogdieren (Broekhuizen et al., 2016) gaat namelijk het merendeel van de zoogdiersoorten in de laatste decennia vooruit in Nederland.

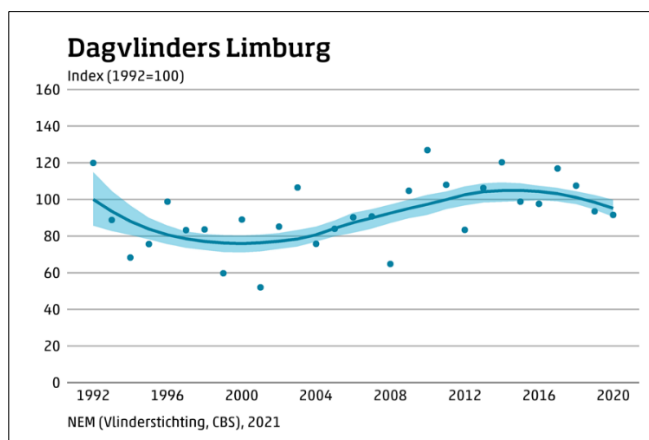
De oorzaken van de vooruitgang van zoogdieren zijn divers en niet altijd duidelijk. Maar bescherming en beheersmaatregelen hebben zeker bijgedragen aan de groei in het aantal vleermuizen en bijvoorbeeld de hazelmuis. Ook de hamster heeft geprofiteerd van uitgebreide beschermingsmaatregelen, waaronder een fokprogramma. Otter en bever zijn na herintroductie vooruitgegaan. Voor wat betreft de eikelmuis is de situatie kritisch zoals blijkt uit onderstaande figuur. Daaruit kan worden opgemaakt dat de populatie in 2019 uit niet meer dan 70 eikelmuisen bestond.

Schattingen van populatiegrootte in het Savelsbos aan de hand van de vangsten en hervangsten. De betrouwbaarheidsintervallen van de schatting voor de eerste sessies is vrij groot en zijn voor de leesbaarheid van deze grafiek weggelaten. In september 2010 en 2013 is in het najaar niet gevangen.

Voor wat betreft de vleermuizen laten alle twaalf onderzochte soorten samen landelijk een toename in aantallen zien sinds 1986. De sterkste stijging vinden we bij de ingekorven vleermuis en de franjestaart. Recent is de groei bij deze soorten echter minder geworden.

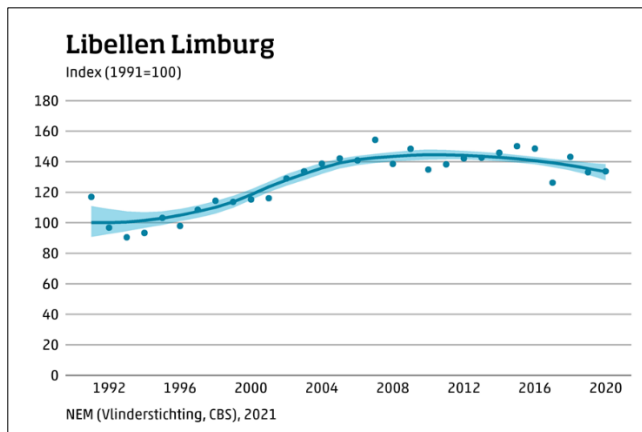
2.3.5 Vlinders in Limburg

De achteruitgang van de vlinderpopulaties is nog niet gestuit. In historisch perspectief is de achteruitgang landelijk gezien in verspreiding aan het afvlakken, maar in populatieaantallen gaat de afname door. Over een lange tijdreeks laten vlinders in Limburg in het algemeen een stabiele trend zien, ook al is er de laatste jaren sprake van een lichte daling. In vergelijking met de rest van Nederland laten de Limburgse soorten in de rest van Nederland een daling zien. Negatieve uitschieter en grootste zorgenkindje in Limburg vormt de populatie van het Donker pimperlblauwtje in het Roerdal. Mede door een maai-incident in 2020 van de wegberm waar de grootste deelpopulatie huisde is de populatie op een zeer laag niveau beland. Omdat er van deze vlinders maar vrij weinig exemplaren zijn, geldt hun staat van instandhouding als zeer ongunstig. Door de klimaatverandering doen sommige soorten het goed zoals de veldparelmoervlinder.

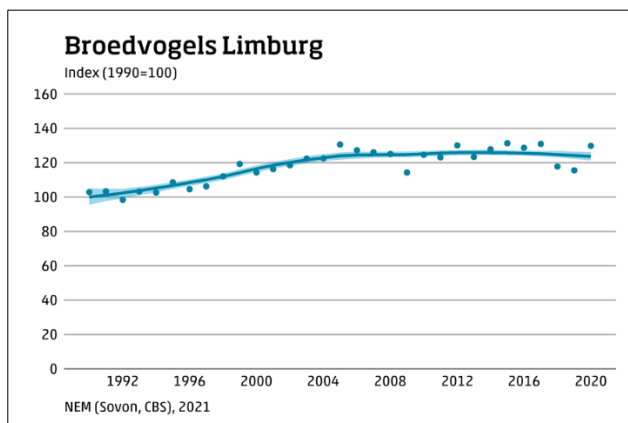
De Spaanse vlag (bijlage II HR) komt vooral voor in Zuid-Limburg en bereikt daar de noordwestelijke grens van het verspreidingsgebied. In ons land neemt het aantal en verspreiding verder toe, maar is de staat van instandhouding desondanks matig ongunstig.

2.3.6 Libellen in Limburg

Libellen vertonen in Limburg aanvankelijk een toename maar nemen de laatste jaren weer af. Elders in het land nemen dezelfde soorten meer toe en dalen juist niet. Typische soorten voor hoogveen en vennen vertonen vanaf 2008 een steeds sterkere afname in hun verspreiding. Van de twee bijlage II HR-soorten is de staat van instandhouding van de gaffellibel landelijk matig ongunstig, maar de soort lijkt zich meer dan te handhaven met in de laatste jaren de hoogste aantallen, conform de algemene positieve ontwikkeling bij libellensoorten van stromend water. De gevlekte witsnuitlibel was lange tijd erg zeldzaam, maar in de periode 2005-2010 nam het aantal en de verspreiding van de soort toe. Na 2010 laat de soort een afname in aantal zien, terwijl de verspreiding blijft toenemen. De staat van instandhouding van deze soort is matig ongunstig. Door klimaatverandering verschijnen nieuwe soorten in Limburg zoals de gaffelwaterjuffer.

2.3.7 Broedvogels in Limburg

De trend van de broedvogels in Limburg is stijgend met daarna een stabilisatie. Vergeleken met de rest van Nederland zijn de Limburgse soorten in de rest van Nederland stabiel met een lichte stijging aan het eind. Landelijke gezien is de groep van broedvogels sinds 1990 geleidelijk toegenomen met ongeveer 16%. Naast soorten met een toenemende populatie, zijn er echter ook soorten met een afnemende populatie. De toename komt voor een groot deel door een aantal recente nieuwkomers die in sommige gevallen spectaculair toenemen zoals de middelste bonte specht. De toe- of afname van vogelsoorten is ook een weerspiegeling van veranderingen in de leefomgevingen van soorten, zoals waterkwaliteitsverbetering, het ouder worden van bossen en het steeds intensiever gebruik van het landelijk gebied waar een soort als de patrijs onder lijdt.

2.4 Drukfactoren: oorzaken van achteruitgang

Wanneer men bovenstaande trends overziet dan zijn er een aantal gemeenschappelijke drukfactoren te onderscheiden.

De belangrijkste drukfactoren op de natuur tegenwoordig zijn: vermesting, verdroging en verzuring mede veroorzaakt door de landbouw, de natuurlijke successie, invasieve exoten en het ontbreken van of inadequaate beheer (Bijlsma et al., 2020). De klimaatverandering is de belangrijkste bedreiging in de toekomst. Ook het verdwijnen van kleinschalige, extensieve landbouw door ruilverkaveling en schaalvergroting zijn belangrijke drukfactoren

Van de habitatrichtlijnsoorten verkeert in Nederland 26% (21 soorten) in een gunstige staat. De belangrijkste drukfactoren zijn stedelijke ontwikkeling en infrastructuur, het overmatig gebruik van meststoffen en pesticiden in de landbouw, inadequaate beheer en verdroging (Bijlsma et al., 2020). Van de soorten en habitattypen in een ongunstige staat, zijn er meer soorten en habitattypen waarvan de trend afneemt dan waarvan de trend verbeterd. Netto is er dus geen verbetering geweest van de ongunstige staat van instandhouding van soorten en habitattypen.

In Nederland heeft 48% van de broedvogels op lange termijn (sinds 1980) een positieve trend. Op de korte termijn (afgelopen 12 jaar) is dit 37%. Voor de niet-broedvogels, zoals trekvogels en overwinteraars, heeft 53% een toenemende trend op de lange termijn en 31% op de korte termijn. Er zijn meer soorten broedvogels en niet-broedvogels met een positieve trend, dan met een afnemende trend. De belangrijkste oorzaken van achteruitgang van vogelpopulaties is het overmatig gebruik van meststoffen en pesticiden door de landbouw, onnatuurlijk peilbeheer, visserij, toenemende bebouwing en recreatie (Bijlsma et al., 2020). Voor de toekomst wordt een toenemende negatieve impact verwacht van de gevolgen van de klimaatverandering en de aanleg van windmolenparken en zonneparken.

Bronnen:

<https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2022/52/actualisatie-provinciale-natuurindicatoren>

<https://www.clo.nl/indicatoren/nl160403-staat-van-instandhouding-soorten-en-habitattypen-habitatrichtlijn-en-trends-vogels-vogelrichtlijn-2013>.

<https://www.youtube.com/watch?v=wMuz5zmSt8A> (Webinar Natuur in de Provincies - Noord-Brabant en Limburg (4/4))

Bijlsma et al., 2020. Europese Vogel- en Habitatrichtlijn 2019 Nederlandse rapportages over de status van de soorten en habitattypen van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de periode 2013-2018. WOT brochure.

Wereld Natuur Fonds. 2023. Living Planet Report Nederland. Kiezen voor natuurherstel. WWF-NL, Zeist.

Bijlage 3

Overzicht projecten Programma Actieve Soortenbescherming 2018-2023

In het vorige Programma Actieve Soortenbescherming 2020-2023 was een bijlage opgenomen met een overzicht van projecten, specifiek gericht op soorten. Deze bijlage is onderstaand wederom opgenomen waarbij nu ook is vermeld wat de resultaten van die projecten zijn waarbij veelal verwezen wordt naar de paragraaf van de rapportage “Resultaten Actieve Soortenbescherming periode 2018-2023” waarin het project is beschreven. Deze rapportage is 15 februari 2023 uitgedeeld onder de aanwezigheid van het Limburgs Soorten Symposium. Deze rapportage is te raadplegen via de link: https://www.limburg.nl/publish/pages/1245/informatierapport_soortenbescherming.pdf. In de laatste kolom van onderstaande tabel worden soms ook Romeinse cijfers opgenomen. Het gaat dan om projecten die niet in die rapportage staan maar die later zijn gesubsidieerd in het kader van de Nadere Subsidieregeling Actieve Soortenbescherming. Onder de tabel wordt meer uitleg gegeven.

Soort	Soort_grep	Gebied	Maatregel	Heuvelland	Droge zandgrond	Agrarisch	Stedelijk	Beek / Rivierdalen	Heide/Hoogveen	Paragraaf rapport symposium 2023 en overige verwijzing	Opmerkingen
Amfibieën	AR	Diverse	Monitoring, voorlichting en herstel leefgebied	x						3.1.13	
Boomkikker	AR	Diverse	Uitbreiden populatie boomkikker					x		3.1.1, 4.1 en 4.6	
Geelbuikvuurpad, Vroedmeesterpad	AR	Heuvelland Zuid-Limburg	Herstel historische leefgebieden en bijplaatsing, vaststellen winter- en zomerhabitat	x						3.1.2, 3.1.3, 3.1.4, 4.4, 4.11, 4.12 en 4.13	
Gladde slang, Muurhagedis, vegetatie van mergelrotsen	AR	Sint Pietersberg (incl. Waals deel)	Hakhout realiseren in combinatie met kappen, open leggen mergelrandrotsen	x						3.2.1, 3.2.2 4.13	
Kamsalamander	AR	Diverse	Aanleggen leefgebied		x					3.1.6, 3.1.7, 4.4	
Knoflookpad	AR	Diverse	Monitoren en herstel leefgebied met vrijwilligers platform.		x					3.1.8, 4.5, 4.12	I
Levendbarende hagedis	AR	Diverse	Verspreiding Levendbarende hagedis in agrarisch gebied			x				-	Niet meer nodig, kan op basis van NDDF bepaald worden.
Muurhagedis	AR	Belvédère	Verbindingen, beheer steenhopen, soortmanagementplan in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen	x						4.13	
Vinpoetsalamander	AR	Diverse	Beschermingsmaatregelen	x				x		3.1.6, 3.1.7 en 4.13	
Vuursalamander	AR	Bunderbos en Vijlenerbos	Onderzoek en monitoring, Kwaliteitsbeoordeling tbv repopulatie	x						3.1.10, 3.1.11 en 3.1.12	
Zandhagedis	AR	Diverse	Verbindingen heide, genetisch onderzoek en populatieonderzoek						x	3.9	
Grote waterkevers en amfibieën	DIV	Diverse	Spoorsloten als verbindingzones					x			Parkeren na onderzoek verbindingzones

Soort	Soort grep	Gebied	Maatregel	Heuvelland	Droge zandgrond	Agrarisch	Stedelijk	Beek / Rivierdalen	Heide/Hoogveen	Paragraaf rapport symposium 2023 en overige verwijzing	Opmerkingen
Haas, Fazant, Konijn, Wilde eend, Houtduif	DIV	Diverse	Optimaliseren leefgebied wildsoorten		x	x					II
Kenmerkende soorten Nationale parken	DIV	Nationale parken (Maasduinen, Meinweg, Grote Peel)	Onderzoek soorten ten dienste van beheer (2020-2023)		x			x	x	4.13	
Akkerflora	F	Diverse	Inrichten leefgebied	x						4.13	
Franjegtiaan	F	Eyserbos, Kunderberg	Onderzoek herstelmogelijkheden en inrichting leefgebied	x						4.13	
Groene nachtorchis	F	Berghofweide	Inrichten leefgebied en monitoring	x						4.13?	Moet nader bekeken worden
Jeneverbes	F	Schatberg	Herstel leefgebied Jeneverbes						x		Primair verantwoordelijkheid gemeente als eigenaar
Planten (zeldzaam en bedreigd)	F	Diverse	Zaad verzamelen, kweken, planten terugplaatsen	x						4.13	
Vliegenorchis	F	Zuid-Limburg, Boslocaties op kalk	Extra bosrandbeheer	x							Deels te realiseren via N2000-opgave
Argusvlinder	IO	Diverse	Onderzoek leefgebied in relatie met bv. weidevogels			x					Moet landelijk opgepakt worden
Bijen	IO	Diverse	Monitoring, voorlichting en herstel leefgebied, bijsturing beheer, onderzoek terreingebruik	x	x					4.13	Beperkt invulling aan geven.
Donker pimpernelblauwtje	IO	Roerdal	Ontwikkeling leefgebied					x		3.3.2 en 3.3.4	
Duitse zandloopkever	IO	Ringselven	aanleg leefgebied (plagplekken)						x		Kan mogelijk via N2000-opgave
Heivlinder	IO	Groote Heide, Weerter- en Budelerbergen	Beheer optimaliseren						x		Lift mee met maatregelen voor zadel-sprinkhaan
Insecten	IO	Diverse	Afname insecten onderzoek en herstel			x					Vindt reeds landelijk plaats
Kalkgraslandvlinders en overige insecten	IO	Diverse	Ontwikkelen en verbinden leefgebied	x						3.5.7	Deels te realiseren via N2000-opgave
Noordse geelgerande waterroofkever	IO	Nationale parken	Inventariseren bekende locaties (oud en actueel)					x		3.9	
Purperstreeparelm oervlinder	IO	Geuldal (omgeving Kerkrade)	Inventarisatie op landschapsschaal en advisering beheer	x						3.3.5	
Veenhooibeestje	IO	Groote Peel	Herintroduceren						x		Vooralsnog geen prioriteit. Eerst zorgen voor voldoende water
Veldkrekel	IO	Diverse	Herintroductie en onderzoek						x		Wordt voorlopig niet nodig geacht

Soort	Soort grep	Gebied	Maatregel	Heuvelland	Droge zandgrond	Agrarisch	Stedelijk	Beek / Rivierdalen	Heide/Hoogveen	Paragraaf rapport symposium 2023 en overige verwijzing	Opmerkingen
Vermiljoenkever (habitatsoort)	IO	Diverse	Verspreiding en bescherming	x	x			x			Loopt via Natura2000-spoor
Vliegend hert	IO	Diverse	Aanleg broedstoven op particulier terrein en opzetten duurzame monitoring	x						4.11 en 4.12	
Wilde bijen	IO	Diverse	Evaluatie maatregelen uit het bijenconvenant		x						Niet opgestart vanwege beperkte capaciteit
Zadelsprinkhaan	IO	Diverse	Inventarisatie en herstel leefgebied, bijplaatsen					x		3.5.1 en 3.5.2 en IV	
Zandbijen	IO	Zuid- en Midden-Limburg	Inrichting leefgebied steilranden	x	x					4.13	
Zilveren maan	IO	Geuldal (boven)	Herkolonisatie bevorderen	x							Moet vanuit N2000
Libellen	LIB	Diverse	Inventariseren, leefgebieden vaststellen, beheer optimaliseren					x	x	3.4.1. en 3.4.2	
Boomvalk	V	Roerdal	Onderzoek oorzaken achteruitgang					x		4.9	
Ganzen: Riet-Kolgans en Grauwe gans	V	De banen - Milsbeek	Ring- en zenderonderzoek naar foerageergebied en slaapplaatsen			x					Onderzoek vliegveiligheid heeft prioriteit (niet uit AS)
Grauwe klauwier	V	Diverse	Optimaliseren beheer, aanleg landschapselementen	x		x			x		Soort doet het inmiddels goed
Hamster, Patrijs, Veldleeuwerik	V	Diverse	Akkerleefgebied optimaliseren	x						3.6.2, 3.9 en III	
Kritische struweelvogels (spotvogel, klauwier)	V	Diverse	Onderzoek optimalisatie leefgebied			x					Niet meer relevant
Nachtzwaluw, boomleeuwerik	V	Beegderheide en Hornerheide	Migratiezones aanleggen						x		Wordt van lijst afgevoerd
Oehoe	V	Groeves	Opsporen en nesten beschermen nestplaatsen, onderzoek doodsoorzaken	x						3.6.3 en 3.9	
Ringmus	V	Diverse	Optimaliseren leefgebied en onderzoek achteruitgang			x					Meer een landelijk project. Wel iets om aan te haken als elders in NL dit wordt opgepakt.
Rode wouw, Zwarte Wouw	V	Diverse	Inzicht terreingebruik, beschermen broedplaatsen, verbeteren voedselbeschikbaarheid	x		x				4.13	Zenderstudie Zwarte wouw gewenst
Steenuil	V	Diverse	Nestkastproject, maatregelen voedselbeschikbaarheid	x		x				4.12	
Vogels	V	Diverse	Waarde van hoogstamboomgaarden, optimalisatie beheer			x					Via bv. opdracht in kader ANLb-monitoring
Weidevogels (grutto, wulp)	V	Peelgebieden	Leefgebied verbeteren voor nesten en kuikens tijdens opgroei, aanvullende beheermaatregelen				x		x		Is ANLb-taak

Soort	Soort grep	Gebied	Maatregel	Heuvelland	Droge zandgrond	Agrarisch	Stedelijk	Beek / Rivierdalen	Heide/Hoogveen	Paragraaf rapport symposium 2023 en overige verwijzing	Opmerkingen
Zomertortel	V	Diverse	Soortgericht akkerbeheer na inzicht kansrijke broedparen			x					Alleen als we kunnen meeliften op nationaal onderzoek
Zalm	Vis	Geuldal	Reductie erosie Geul	x							Loopt niet via Actieve Soortenbescherming, wordt van lijst afgevoerd
Bosvleermuis, Bechsteins Vleermuis, Rosse Vleermuis	VL	Diverse bosgebieden	Kolonies opsporen en actief beschermen	x	x			x			Loopt via specifieke onderzoeken N2000
Grijze grootoorvleermuis	VL	Midden-Limburg	Onderzoek verblijfplaatsen en voorlichting geven, vaststellen pesticidenbelasting			x					Niet opgestart vanwege beperkte capaciteit.
Ingekorven vleermuis	VL	Midden-Limburg	Onderzoek naar zomerverblijfplaatsen en meten pesticidenbelasting	x		x		x			Niet opgestart vanwege beperkte capaciteit.
Uilen en vleermuizen	VL	Diverse	Geschiktheid pakket akkervogels			x					Wordt van lijst afgevoerd
Vleermuizen algemeen	VL	Grote waterwegen, onderaardse mergelgroeven, kerkzolders	Migratieroutes verbeteren, optimaliseren, veilig en telbaar maken groeves en kerkzolders	x			x	x		3.7.2	Loopt via specifieke onderzoeken N2000
Bever	Z	Diverse, kansrijke gebieden	Optimaliseren leefgebied, mitigeren overlast					x		3.7.1	
Das	Z	Diverse	Aanleg migratieroutes				x				Wel faunapassages bij prov. wegen
Egel, Eekhoorn en Bunzing	Z	Stedelijk gebied (tuinen)	Educatie burgers				x				2020 eekhoornbrug in Roermond en subsidie egelopvang
Eikelmuis	Z	Heuvelland	Uitvoeren vigerend beschermingsplan (monitoring, onderzoek, beheer en verbindingen)	x						3.9	
Hazelmuis	Z	Zuid-Limburg	Herstel leefgebied en bijbehorende migratiezones, monitoring van beheer en kwaliteit	x						3.7.5, 4.11 en 4.12	
Kleine marterachtigen	Z	Agrarisch gebied	Onderzoek naar verblijfplaatsen kleine marters			x					Niet opgestart vanwege beperkte capaciteit.
Otter	Z	Maas en zijbeken	Verkeersmaatregelen, bij draagvlak bijplaatsing met fokprogramma					x			Bij werkzaamheden en aan prov. wegen. Bijplaatsing vooralsnog niet

Soort	Soort grep	Gebied	Maatregel	Heuvelland	Droge zandgrond	Agrarisch	Stedelijk	Beek / Rivierdalen	Heide/Hoogveen	Paragraaf rapport symposium 2023 en overige verwijzing	Opmerkingen
Wilde kat	Z	Zuid-Limburg	Monitoring en struweel/bos aanplant, voorlichting, ondersteuning vrijwilligers, verkeersmaatregelen hotspots	x						4.13	

Groen: afgerond project
Geel: lopend project
Rood: project niet opgestart
 AR: Amfibieën en Reptielen
 Div: diverse soortgroepen
 F: Flora
 IO: Insecten en ongewervelden
 LIB: Libellen
 V: Vogels
 VIS: Vissen
 VL: Vleermuizen
 Z: Zoogdieren

I: Aanleggen poel knoflookpad Breidberg (2022-2023) van gemeente Roermond
 II: In feite al (deels) uitgevoerd in kader project Jagers in het groen
 III: Beschermingsplan Patrijs Limburg (2023-2025) van Natuurrijk Limburg
 IV: Lopend subsidieproject "Heideherstel voor de Zadelsprinkhaan" (2023-2025) van Natuurmonumenten

Bijlage 4

Lopende projecten

In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van lopende en afgeronde projecten (> € 1000,-) die zijn aanbesteed met middelen Actieve soortenbescherming of die zijn gesubsidieerd met de Subsidieregeling Actieve Soortenbescherming 2022-2024 én die niet in bijlage 3 en de rapportage behorende bij het Limburgs Soorten Symposium zijn opgenomen (stand 2 oktober 2024).

Projectnaam	Project afgerond
Opdrachten	
N281 Ecoduct Greunbrök Niswilderbeusch Diverse onderzoeken t.b.v. haalbaarheid (ism met cluster Wegaanleg)	April 2024
Onderzoek terreingebruik en verspreidingsmogelijkheden Geelbuik- en Vroedmeesterpad	2025
Monitoring en populatieschatting eikelmuis	Maart 2023
Hamsterbeheer op diverse percelen en aanschaf rasters voor hamsters	2024
Overbrugging hamsterfok	2023
Ondersteuning uitzet hamsters	2024
Levering elektrisch raster tbv uitzet hamsters 2023	2023
Aanbrengen 2 dassentunnels en 4 wildroosters N278 buiten scope reconstructie viaduct N278	2024
Inzaai 150 ha akkerrand 2024 Jagers in het groen	2024
Onderzoeksvragen fauna knelpunt N564 Zuid-Willemsvaart n.a.v. Motie 2864-Motie 2358,	2024/2025
Experimentele SVI detecteer- en monitoringsmethode voor vleermuizen in Limburg	2024/2025
Nieuwsbrief Korenwolf	2024
Onderzoek faunapassages grondgebied Echt-Susteren	2024
Levering zenders onderzoek patrijs en velduil	2024
Onderzoek rode wouw 2024 - 2026	2026
Onderzoek naar kleine dwergvleermuis in Limburg	2024
Reddingsplan Juchtleerkever '24 - '25	2025
Subsidieprojecten met Subsidieregeling Actieve Soortenbescherming 2022-2024	
Heideherstel voor de Zadelsprinkhaan (Natuurmonumenten)	2025
Uitdiepen/renovatie poel Rimborg (gemeente Landgraaf)	2023
Verbindingsgebied Ulingsheide (Stichting Het Limburgs Landschap)	2023
Veldgids Pentatomomorpha van Limburg (Stichting Natuurpublicaties Limburg)	2024
Aanleggen poel knoflookpad Breidberg (gemeente Roermond)	2023
Vleermuizen in de vestingwerken van Maastricht (Regelink)	2025
Beschermingsplan Patrijs Limburg (Natuurrijk Limburg)	2025

Projectnaam (vervolg)	Project afgerond
Beheer prioritaire soorten Brongebied Aalsbeek te Belfeld (St. Natuurbeheer Brongebied Aalbeek)	2025
Ringslangen in Zuid-Limburg: kansen en mogelijke gevaren Fase 1: Genetische screening (Stichting RAVON)	2024
Cricklt: automatische identificatie van sprinkhanen (Aquila Ecologie)	2024
Aanleggen poel knoflookpad Breidberg (gemeente Roermond)	2024
Aanleggen poelen rugstreeppad Driestruik (gemeente Roermond)	2024
Onderwijsproject van muurhagedis tot geelbuikvuurpad (Stichting Guacamaya)	2024
Huiszwaluwtil (J. de Veen)	2024
Herstel natuurlijke vislevensgemeenschap in de Geul (VBC)	2025
Geelbuikvuurpad Herstel en rekolonisatie historische leefgebieden en ontwikkeling robuust ecologisch netwerk (Stichting voor onderzoek en bescherming van inheemse flora en fauna)	2025
Behoud leefgebied Kamsalamander dmv bestrijden watercrassula en parelvederkruid (Staatsbosbeheer)	2024
Fokprogramma eikelmuis Savelsbos (GaiaZoo)	2025
Optimaliseren leefgebied Eikelmuis (Omniverde BV)	2025
Onderzoek naar Rode Wouwen in Zuid-Limburg Grauwe Kiekendief, Kenniscentrum Akkervogels	2025
Verbeteren van de biotoop vd levendbarende hagedis op Watersley (Stichting Leif en Leed)	2027
Boek De Geelgors (dhr. Janssen)	2024
Boek "Orchids of Europe, North Africa and the Middle East Nordafrikas und der Nahen Osten (dhr. Kreuz)"	2024
Habitatherstel gewone bronlibel Haeselaarsbroek. (gemeente Echt-Susteren)	2025
<i>Incidentele subsidie</i>	
Project Faunapassages N271 aan de gemeente Mook en Middelaar	2024